

Forvaltning av Preikestolen og Lysefjordområdet

Kartleggingsrapport med anbefalinger
Juni 2024

Foto: Alexey Topolyansky/Unsplash. Preikestolen

asplan
viak

MIMIR
Rådgivere for reiselivet i over 25 år

Innhold

1	Bakgrunn og formål	3
1.1	Bakgrunn.....	3
1.2	Avgrensning og tilnærming	4
1.3	Prosess og organisering	4
2	Om Preikestolen og Lysefjorden.....	5
2.1	Naturverdier	6
2.2	Landskap og kulturmiljøverdier	8
2.3	Reiseliv og destinasjonsutvikling.....	9
2.4	Aktører og interessenter	13
2.5	Oppsummering	14
3	Dagens organisering.....	17
3.1	Beskrivelse av dagens organisering	17
3.2	Styrker og svakheter ved dagens organisering.....	19
4	Foreløpige mål og rammer for den nye regionale planen	23
4.1	Foreløpige mål, rammer og strategier	23
5	Organisatoriske virkemidler for fremtidig organisering.....	33
5.1	Gode prinsipper for organisering knyttet til natur-, kulturmiljø- og landskapsforvaltning	33
5.2	Besøksforvaltning	34
5.3	Gode prinsipper for bærekraftig destinasjonsutvikling	36
5.3.1	Merket for Bærekraftig reisemål.....	38
5.3.2	Nasjonal turiststi	39
5.3.3	Det regenerative perspektivet.....	40

6	Vurdering av organisatoriske modeller som kan være aktuelle i for Lysefjorden	41
6.1	Organisering som et landskapsvernområde.....	43
6.2	Regionalpark	45
6.3	Destinasjonsledelse etter Innovasjon Norges merkeordning	47
6.4	Lysefjorden Utvikling AS	49
7	Oppsummering og anbefaling.....	51
7.1	Viktige mål for organiseringen.....	51
7.2	Anbefaling av organisatorisk modell for Lysefjorden	52
7.3	Om aksjeselskapet og koblingen til den regionale planen	55
7.3.1	Etablering av et overordnet Forum Lysefjorden	55
7.3.2	Koblingen til offentlig forvaltning	56
7.3.3	Forholdet mellom aksjeselskapet og Stiftelsen Preikestolen	57
7.3.4	Forholdet mellom aksjeselskapet og de andre besøksmålene i Lysefjorden	59
7.3.5	Partnerskap	60
7.3.6	Lysefjorden-fondet	61
7.4	Organisasjonskart	63
8	Mulig Preikestolen nasjonalpark	66
8.1	Nasjonalpark	66
	Kilder og referanser.....	68

1 Bakgrunn og formål

1.1 Bakgrunn

Denne kartleggingsrapporten er utarbeidet i forbindelse med Rogaland fylkeskommunes arbeid med en ny regionalplan for Preikestolen og Lysefjorden.

Den regionale planen skal erstatte Fylkesdelplan for Preikestolområdet som ble utarbeidet i 1992. Den regionale planen omfatter dermed en utvidelse av tidligere planområde, og dekker først og fremst kommunene Strand og Sandnes, men også en mindre del av Hjelmeland. Gjesdal og Sirdal kommuner grenser til planområdet og er derfor også involvert i arbeidet. Det samme er Stavanger kommune pga. sitt eierskap i Flørli og sin betydning som innfallsport til området.

Hensikten med planarbeidet er å bevare natur, kulturmiljø og landskap i Preikestol- og Lysefjordområdet. Samtidig skal planen legge til rette for friluftsliv, reiseliv og andre næringer, samt bidra til at utviklingen skjer på lokalsamfunnets premisser.¹ Destinasjonsutvikling er et sentralt tema.

Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet skal:

- Gi en samlet oversikt over nasjonale og regionale interesser i Lysefjordområdet, og gi tydelige føringer som definerer mulighetsrommet for videre utvikling i området.
- Samle og formidle informasjon om natur-, kulturmiljø-, landskaps-, friluftslivs- og reiselivsverdier i Lysefjordområdet.
- Gjøre rede for utfordringer, og foreslå løsninger.
- Samordne ressurser og virkemidler mellom aktørene.

I forbindelse med regionalplanen skal det etableres en organisering som sikrer gjennomføring av planens mål, strategier og tiltak. Denne kartleggingen skal gi en anbefaling til fremtidig organisering og forvaltning av den regionale planen. Anbefalingen skal dekke følgende to punkter:

- Sikre bærekraftig natur-, kulturmiljø og landskapsforvaltning
- Fremme bærekraftig reiselivs- og destinasjonsutvikling

¹ Rogaland fylkeskommune, «Hensikten med planarbeidet.» 2016. [Link](#)

1.2 Avgrensning og tilnærming

Regionalplanen skal vedtas innen utgangen av 2024, og er planlagt sendt på høring høsten 2024. Denne kartleggingen er derfor utarbeidet før planen er ferdigstilt, og dermed også før endelige prinsipper og strategier for utviklingen av planområdet foreligger.

Tilnærmingen og anbefalingene i kartleggingen er derfor gjort med bakgrunn i;

- Planprogrammet Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet (Rogaland fylkeskommune, u.å.)
- Kunnskapsgrunnlaget regional plan for Preikestolen og Lysefjorden (Asplan Viak og Mimir, 2022)
- Opplysninger fra oppdragsgiver og ulike interessenter som har vært involvert i arbeidet. For involvering se punkt 1.3
- Forslag til mål og strategier slik de er beskrevet pr april 2024
- Rammer og retningslinjer som gjelder for de ulike delområdene innenfor planområdet i dag

Med tanke på fremtidig organisering har vi også lagt til grunn en ambisjon om et mer regenerativt reiseliv, det vil si et reiseliv som i tillegg til å ivareta også forbedrer, styrker og fornyer ressursgrunnlaget.

1.3 Prosess og organisering

Kartleggingen har vært gjennomført i perioden 1. mars – 1. mai 2024.

Prosjektleder har vært Torill Olsson fra Mimir. Sarah Peters fra Mimir og Tina Lund fra Asplan Viak har vært prosjektmedarbeidere. Pål Endal fra Asplan Viak har vurdert de juridiske sidene ved ulike organisasjonsmodeller. Øvrige medarbeidere fra Mimir og Asplan Viak har deltatt med innspill og spesialkunnskap inn i prosjektet

Innsikts- og forankringsarbeidet i prosjektet har bestått av:

- April: dybdesamtaler med 8 sentrale interessenter og aktørgrupper
- 17 april: digital presentasjon for den politiske styringsgruppen for prosjektet
- 26 april: arbeidsverksted med rundt 30 deltakere
- 7 mai: presentasjon sluttrapport

I tillegg har det vært gjennomført jevnlig statusmøter med oppdragsgiver, først og fremst med oppdragsgivers kontaktpersoner Vegard Næss og Kari Jøsendal.

2 Om Preikestolen og Lysefjorden

Planområdet er beskrevet i detalj både i kunnskapsgrunnlaget og planprogrammet for den regionale planen. I denne kartleggingen gis derfor kun en oppsummering som skal tjene som bakteppe for de vurderinger som kommer senere.

Lysefjorden er en 42 kilometer lang fjordarm i kommunene Sandnes og Strand. Det bor i alt rundt 14 000 innbyggere i området, hovedsakelig knyttet til Jørpeland, Tau og Idse. Til sammen i Lysebotn, Songesand og Flørli bor det rundt 16 fastboende.²

Landskapet er spektakulært og preget av jordbruk og vannkraftindustri, noe som gir en spennende kontrast mellom natur og kulturmiljøer, herunder også installasjoner som rørgater og kraftledninger. Lysefjorden har i senere år hatt en sterk utvikling som besøksmål, først og fremst knyttet til Preikestolen, men også etter hvert Kjerag og Flørli. Friluftsliv er også viktig i planområdet, både i lokal og nasjonal målestokk. I kunnskapsgrunnlaget beskrives ulike dimensjoner ved regionen, ut fra om det har opplevelsesverdi, kunnskapsverdi og bruksverdi.

Om planområdet.

I hele planområdet finnes store opplevelsesverdier knyttet til natur, landskap og kulturminner. Dette skaper tilhørighet og identitet, men også stolthet for et helt fylke. Kunnskapsverdiene er store, både når det gjelder artsmangfold og geologisk arv, men også kulturhistorie i et mektig fjordlandskap som i liten grad er endret. Dette er en viktig kilde til kunnskap om natur og mennesker for kommende generasjoner. At området bl.a. har flere naturreservat, landskapsvernområder, og status som kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse bekrefter den store kunnskapsverdien. Bruksverdien av analyseområdet er også stor, både for rekreasjon, friluftsliv, jakt, reiseliv, jord- og skogbruk og ikke minst kraftindustri.

Kilde: Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjorden.» 2022, side 27

De ulike perspektivene på verdi illustrerer også noe av behovet for en tverrfaglig organisering. Ulike fagområder må sees i sammenheng for å få en helhetlig og balansert tilnærming til forholdet mellom utvikling og bevaring av regionen.

² Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjorden.» 2022. [Link](#)

2.1 Naturverdier

Naturverdiene i området er betydelige, både når det gjelder artsmangfold og variasjon i naturtyper. Deler av landskapet på sørsiden av Lysefjorden omfattes av Frafjordheiane landskapsvernområde. Ved inngangen til Lysedalen ligger Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane landskapsvernområde. Hekkeområder, verna vassdrag og andre sårbare forhold er også kartlagt og godt beskrevet i kunnskapsgrunnlaget. I tillegg til flere naturreservat.

Miljødirektoratet har i en vurdering og anbefalingsrapport ³ vurdert at et område rundt Preikestolen har naturfaglige verdier som kan kvalifisere for nasjonalparkstatus, eventuelt i kombinasjon med landskapsvernområde. En av hovedbegrunnelsene er at området har naturverdier fra fjord til alpin, noe som i liten grad finnes i nasjonalparker i sørvest i Norge, og at verdiene er utsatt ved bygging av vannkraft, eventuelt vindkraft, hyttebygging og stor reiselivssatsing. Foreløpig beregning gjelder et areal på 192 km² i Strand og Hjelmeland kommuner. På grunn av manglende lokalpolitisk støtte har Miljødirektoratet foreslått at planen stilles i bero. Se for øvrig egen vurdering av Preikestolen nasjonalpark i kapitel 8.

Foto: Ruben Soltvedt / Fjord Norway. Vintertur til Preikestolen.

³ Miljødirektoratet, «Bevaring av verdifull natur. Anbefalinger og vurderinger av foreslåtte områder i kategori Nasjonalpark.» 2021, side 14-15

Preikestolen.

Kommuner: Strand, Hjelmeland. Vegetasjonssone: Mellomboreal, sørboreal. Areal (foreløpig beregning: 192 km²).

Det foreslåtte området er et fjord- til alpin-landskap. Høyde fra 0 til 800 m.o.h. Sørboreal langs fjord, mest mellomboreal, sterkt oseanisk til sterkt oseanisk alpin. Foruten Frafjordheiene landskapsvernområde på andre siden av Lysefjorden, er naturverdiene langs gradienten fra fjord til 15 alpin ikke representert som nasjonalpark lengst sørvest i Norge. Størrelse, landskapskarakter og variasjon av naturtyper og arter utgjør samlet en klart truet natur med nasjonale/internasjonale kvaliteter. Truethet understrekes av vannkraftprosjekt, evt. vindkraft, hyttebygging i randsonen, samt stor satsing på reiselivsutbygging. På grunn av kraftledning, ett regulert vann og aktivt hytteområde er landskapsvernområde aktuell verneform i deler av området. Områdets gradient fra fjord til alpin og kontakt mot fjell i øst utgjør god robusthet. Viktig økologisk nettverk gjennom nevnte gradient fra sterkt oseanisk fjord til høghei og alpint, tilknytning via Lysefjorden til Frafjordheiane, samt innenforliggende verneområder. I tillegg til et dramatisk landskap finnes omfattende verdifulle naturtyper som gammel barskog, gammel boreal lauvskog, edellauvskog, kystfuruskog, regnskog, store gamle tre, bekkekløft og bergvegg, alpin/subalpin hei, sterke tidevanns-strømmer (langs fjord), sørvendte og nordvendte berg og rasmark, hagemark, naturlig fisketomme innsjøer, kilder og kildebekker, ikke forsuret restområde, kalkrike områder i fjellet og rike myrområder. Østlige deler er villreinområde. Det er gjort funn av til sammen 61 truede og sjeldne arter i området, både fugler, karplanter, lav, moser og sopp. Større sentrale parti har høyeste og middels kategori INON.

- Andre interesser: Landbruk, kraftproduksjon, reiseliv og friluftsliv
- Trusler: Arealendringer
- Mest aktuell verneform: Nasjonalpark, deler som landskapsvernområde
- Verneverdi: Stor

Miljødirektoratets vurdering: Det har i lang tid vært lansert forslag om vern av Preikestolenområdet som Rogalands første nasjonalpark. Området har store naturfaglige verdier som ville gitt viktige supplement til eksisterende nettverk av verneområder i Norge. Både Strand kommune og Rogaland fylkeskommune har pågående planprosesser som omfatter området. Forslaget om vern av Preikestolenområdet har for tiden likevel ikke lokalpolitisk støtte i Strand kommune. Miljødirektoratet vil derfor foreslå at planen stilles i bero til det eventuelt foreligger større kommunal aksept for forslaget.

Kilde: Miljødirektoratet, «Bevaring av verdifull natur. Anbefalinger og vurderinger av foreslåtte områder i kategori Nasjonalpark.» 2021, side 14-15

2.2 Landskap og kulturmiljøverdier

Det er et mangfold av kulturminner i planområdet, og selve Lysefjorden og dalsidene omkring fjorden har status som Kulturhistorisk landskap av nasjonal verdi (KULA). Området ligger innenfor Strand og Sandnes kommuner.

KULA-statusen innebærer ikke at arealene blir del av en verneplan, og arealene blir heller ikke formelt fredet. Derimot understreker Riksantikvaren viktigheten av aktiv bruk av kulturmiljøene og landskapene. «En status som nasjonalt interessant område skal ikke stoppe utviklingen, men bidra til en god og bærekraftig forvaltning som ivaretar kulturmiljøverdiene».⁴ Forvaltning gjennom bruk av hensynssoner er blant verktøyene i plan- og bygningsloven som er aktuelle. Tiltak som er i konflikt med verdiene som søkes bevart kan gi grunn for innsigelser.

Om landskap og kulturmiljø oppsummerer kunnskapsgrunlaget.

Planområdet er rikt på kulturminner og tidsdybden er stor. Det arkeologiske materialet viser at det har bodd mennesker i og ved Lysefjorden siden eldre steinalder, gjennom hele forhistorien og frem til i dag. Gårdene er viktige kulturhistoriske strukturer i planområdet. De forteller en historie om kombinasjonen av jordbruk, fiske, fangst og støling. Krafthistorien, med anlegg og installasjoner, demninger og industrisamfunn blant annet ved Flørli gir en ny kulturhistorisk dimensjon i planområdet. Hele Lysefjorden er et kulturlandskap med svært stor verdi, og er omtalt under landskapstema. For tema kulturminner og kulturmiljø er Flørli-Songesand med blant annet gårdene Kallali, Håheller og Bratteli kartlagt som et delområde med stor verdi.

Kilde: Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjorden.» 2022, side 56

På Oanes ved inngangen til Lysefjorden er det gjort funn av en av de aller eldste boplassene i Rogaland, antatt brukt for 9500 år siden. Ellers er det både i og rundt fjorden gjort funn som viser menneskelig bosetting både i steinalder, bronsealder og jernalder. Fra nyere tider har Lysefjorden en rekke gårdsanlegg som viser en livsstil basert på jordbruk, fiske, fangst og støling. Her ble hele ressursgrunlaget fra fjord til høyfjell tatt i bruk. Flere av disse gårdsanleggene er i dag viktige kulturminner. I tillegg har Lysefjorden en industrihistorie knyttet til kraftproduksjonen som startet allerede på 1900-tallet.

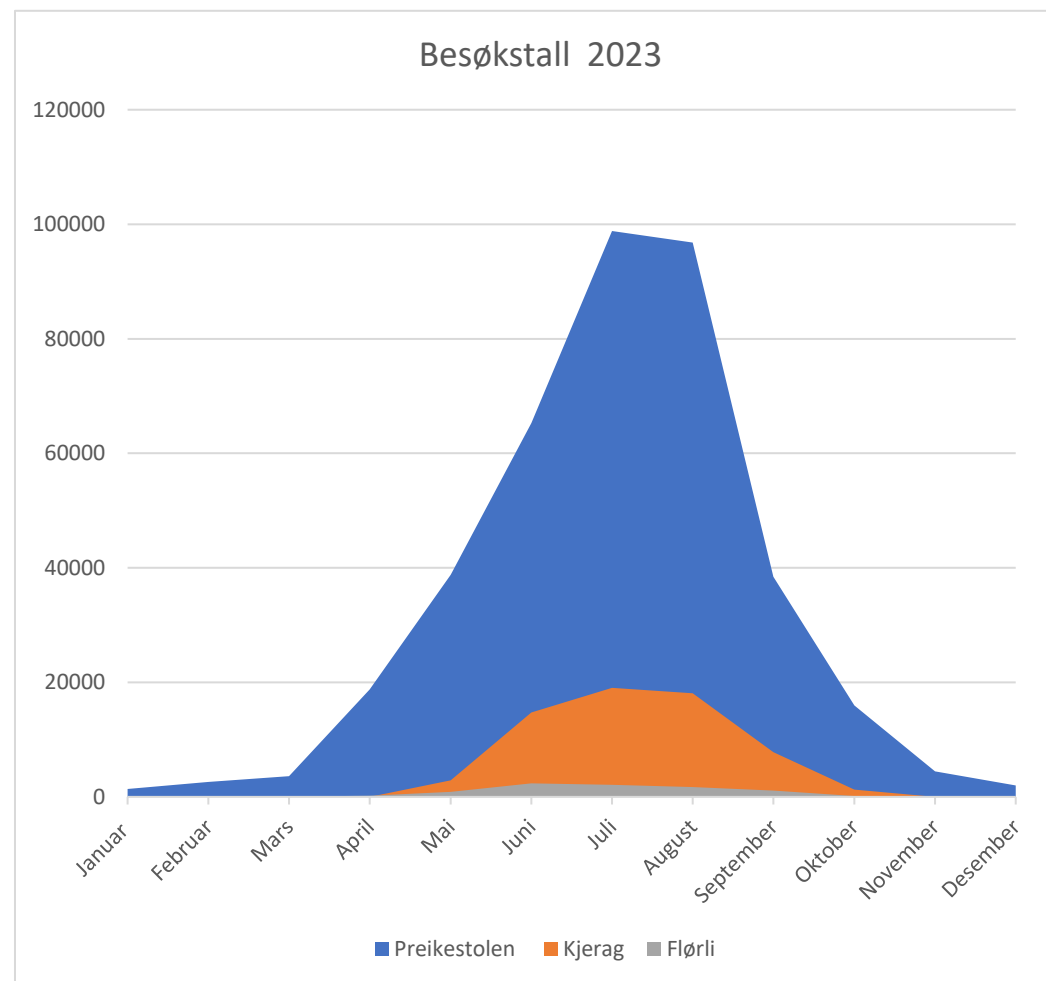
⁴ Riksantikvaren, «Kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.» u.å. [Link](#)

2.3 Reiseliv og destinasjonsutvikling

Turismen i Lysefjorden har vært i sterk vekst i de senere år. Spesielt Preikestolen og Kjerag har hatt betydelig vekst i antall besøk i perioden 2019 – 2023 (se figur 2). Til Preikestolen ble det i 2023 registrert 386 934 besøkende. Til sammenligning var det i 1992, da forrige fylkesdelplan for området ble utarbeidet, rundt 50 000 besøkende til Preikestolen. Årene 2022 og 2023 har vist en kraftig økning i antall besøkende, og det er ventet ytterligere sterk vekst fremover. Innsiktsarbeidet som ble gjennomført i forbindelse med kunnskapsgrunnlaget viser at Preikestolen har høy gjestetilfredshet og at det relativt sett er liten slitasje på natur, kulturmiljø og lokalsamfunn og dermed også få konflikter.⁵

Kjerag er etter hvert etablert som en tøffere tur, og har med den posisjonen passert 63 000 besøkende i 2023, mens den lille bygda Flørli med kraftstasjonen og verdens lengste tretrapp (4444 trinn) i 2023 registrerte 10 000 besøkende. Nedgangen i pandemiårene 2020 og 2021 viser at regionen også har en stor andel internasjonale gjester.

Det har vært en økende andel besøkende også vinterstid i området, men volumet er fremdeles svært begrenset sammenlignet med høysesongen juni –

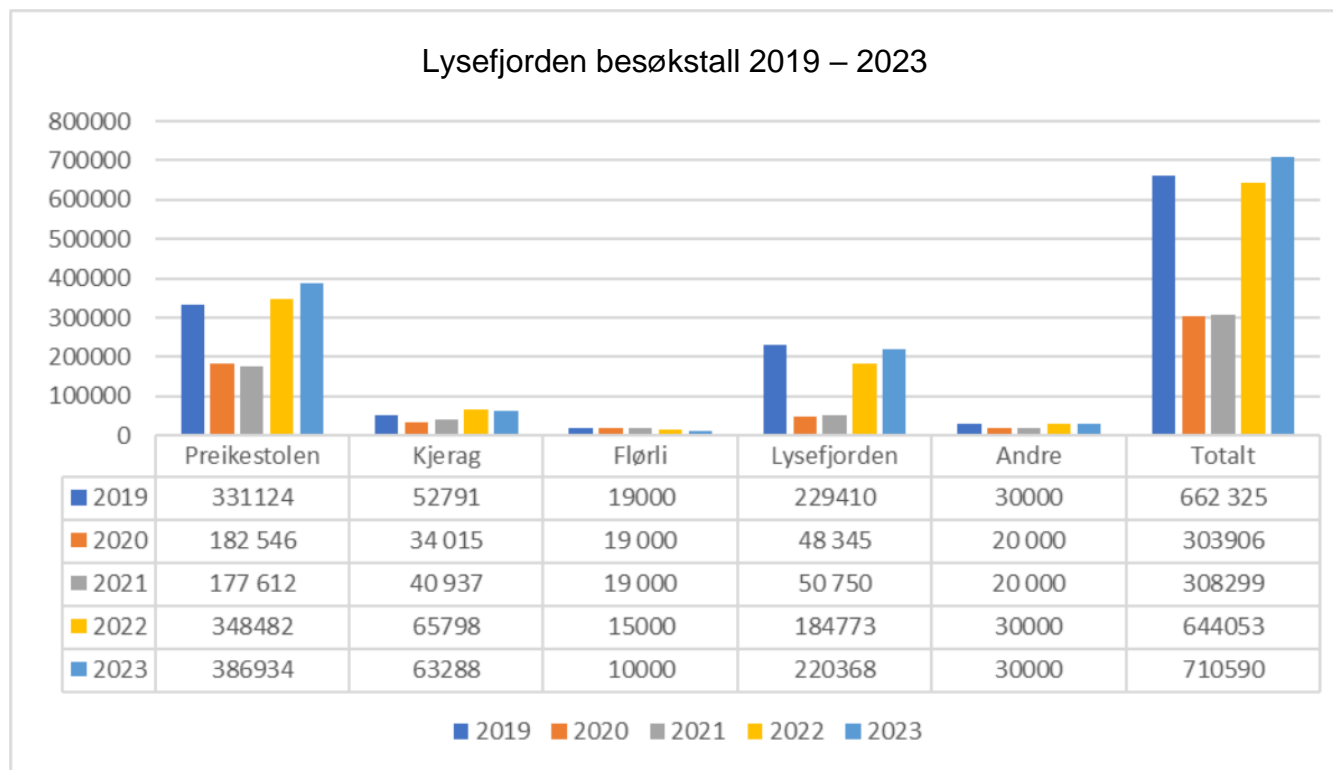
Figur 1 Besøkstall gjennom året for 2023. Kilde: Lysefjorden utvikling, "Årsrapport 2022." side 9-10 (egen sammenstilling ved Mimir as)

⁵ Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.»

august. Grafen (figur 1) illustrerer antall besøkende til de tre hovedattraksjonene gjennom årets måneder for 2023. Figur 2 viser utviklingen i antall besøkende for perioden 2019 – 2023.

I et markeds- og utviklingsperspektiv er det en stor fordel at hovedattraksjonene Preikestolen, Kjerag og Flørli utfyller hverandre. En kritisk faktor for videreutvikling er grønne transportløsninger som bidrar til kanalisering og som binder området sammen. Særlig er det viktig å øke transporttilbudet på fjorden.

Det er begrenset med overnattingskapasitet i selve naturområdet, og mye av verdiskapingen skjer ved innfallsportene til området, slik som Stavanger, Jørpeland, Tau, Sandnes, og Forsand. Næringsutviklingen vil i overveiende grad måtte skje i disse områdene også fremover. Besøksforvaltningen må imidlertid skje i området som helhet. Eksempelvis er det viktig å se at ulike typer besøkende gir ulik lokal verdiskaping, og bidrar til ulik adferd i naturen. Ansvarlig markedsføring er blant temaene som derfor også bør adresseres i en ny organisering.

Figur 2 Besøkstall for perioden 2019 - 2023. Kilde: Lysefjorden utvikling, "Årsrapport 2022." 2023 side 9

Anbefalingene i kunnskapsgrunnlaget⁶ er for øvrig:

- Å opprettholde Preikestolens posisjon som ikonisk tur som er godt tilrettelagt, men ikke oppleves som overfylt og som samtidig ivaretar kravene til bærekraftig forvaltning
- Videreutvikle Kjerag som et mer krevende, og dermed mer eksklusivt turmål enn Preikestolen
- Utvikle Flørli og andre besøksmål som kombinerer natur og kultur
- Utvikle hele fjorden som et opplevelsesområde for vandring med natur- og kulturopplevelser og vannbaserte aktiviteter.

Lysefjorden oppnådde i 2018 Innovasjon Norges førstegangs godkjenning som «Bærekraftig reisemål», og er i tråd med kriteriene bemerket både i 2021 og nå i 2024. Både Preikestolen og Kjerag er autorisert som nasjonale turiststier av Miljødirektoratet. Dette betyr at to av totalt fem nasjonale turiststier ligger i planområdet. Både «Bærekraftig reisemål» og «Nasjonale turiststier» har noen krav som må ivaretas i fremtidig organisering. Kravene omtales nærmere i punkt 5.3. og 5.4.

**Bærekraftig
Reisemål**
Lokalt engasjement
i et langt perspektiv

**Nasjonale
turiststier**

⁶ Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.»

Om attraksjonskraften i Lysefjorden sier kunnskapsgrunnlaget:

(...) Natur og kultur av ekstraordinær kvalitet er utgangspunktet for dette potensialet. Det avgjørende for å forløse potensialet er at de offentlige og private aktørene i området har mye god kompetanse og god samhandlingstradisjon. Dette er helt avgjørende for å lykkes.

(...) Preikestolen og Lysefjorden kan på mange måter utvikles som to ulike attraksjoner som kan utfylle hverandre. Preikestolen står på manges ønskeliste og vil ha sterk appell til dem som ønsker en egen opplevelse av det ikoniske plataet. Motivet kan både være «å ha vært på Preikestolen», men kan, særlig for internasjonale gjester, også være knyttet til mestring. Det er grunn til å tro at den typiske Lysefjord-turisten i første omgang vil være besøkende som foretrekker mindre tilrettelagte reisemål, kanskje også i kombinasjon med et ønske om å «oppdage» nye steder. Mange av disse vil også være mer vare for så store volumer av besøkende og omfattende tilrettelegging som en finner rundt Preikestolen. Det er også grunn til å tro at Lysefjorden vil være attraktiv for den typiske friluftslivturisten med høy egenkompetanse.

Kilde: Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjorden.» 2022, side 69 - 70

Foto: Fredrik Ahisen / VisitNorway. Peiskos i Preikestolen Fjellstue.

2.4 Aktører og interessenter

Mangfoldet i Lysefjorden gjør at det er en rekke ulike aktører og interessenter involvert i og rundt fjorden. For eksempel er det tre kommuner som har areal innenfor planområdet, mens to kommuner har tilstøtende area. I tillegg er Stavanger kommune eier av viktig eiendom og infrastruktur på Flørli.

Det er flere aktører som driver med reiseliv/friluftsliv i Lysefjordområdet blant annet i nærheten av Preikestolparkeringen, men og ved Forsand, Flørli, Lysebotn, Øygardstøl og Songesand med mer. I denne kategorien inngår også Stavanger Turistforening/DNT som driver Lysebotn turisthytte og ubetjente hytter både ved Bakken og ved Flørli samt enkelte hytter oppe på fjellet. DNT har ansvar for stien til Kjerag. Andre aktører er blant annet Ryfylke friluftsråd og landbruket som bruker område til beiting.

De største lokalsamfunnene i fjorden er i Lysebotn, på Forsand, Oanes samt Jørpeland. På industrisiden er de største Lyse Energi eier som eier kraftstasjoner og ledninger i hele fjorden, men med hovedbase i Lysebotn, samt oppdrettsanlegget til Fish Globe / RyFish as som ligger ved Oanes.

På forvaltningssiden er det først og fremst Rogaland fylkeskommune som regional utviklingsaktør, Statsforvalteren som tilsynsmyndighet, verneområdestyret for Frafjordheiane nasjonalpark samt Riksantikvaren som har gitt området KULA-status og som også har overordnet ansvar for andre kulturminner herunder også Flørli.

Interessentbildet gjennomgås nærmere i punkt 4.1.

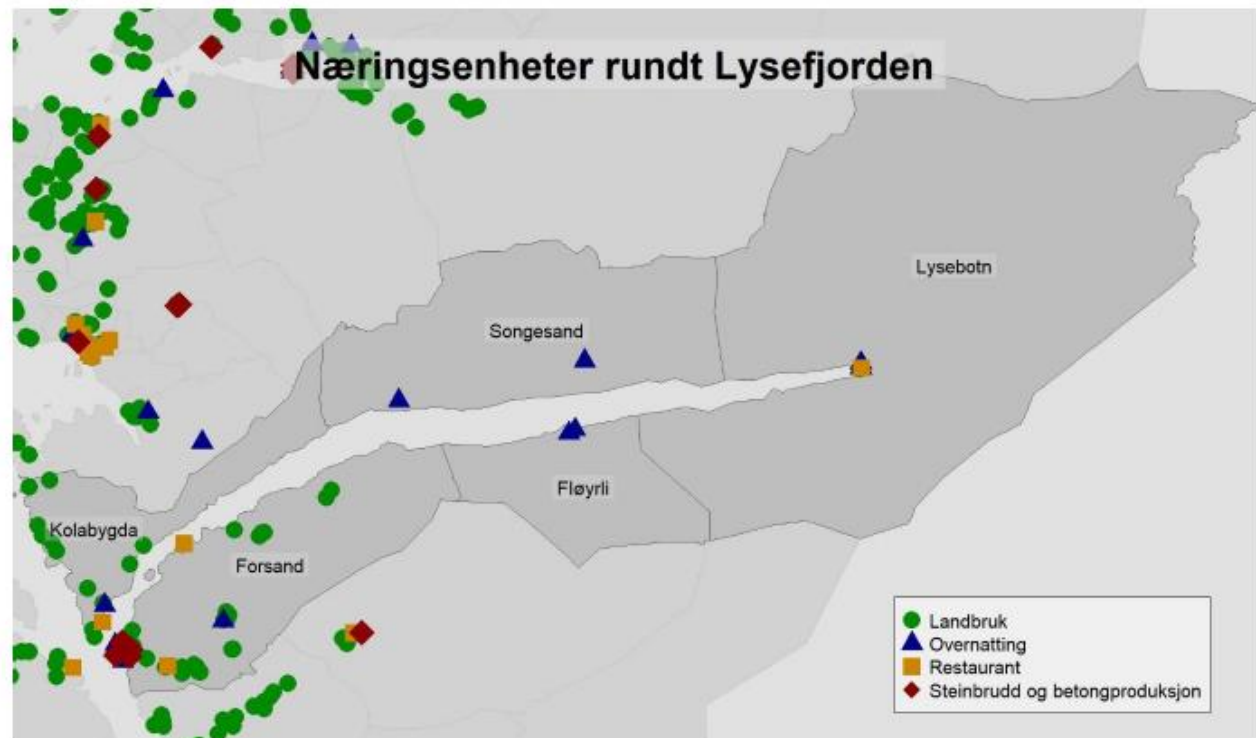

Foto: Thomas Rasmus Skaug / Visit Norway. Flørlitrappene.

2.5 Oppsummering

Arealmessig består planområdet i hovedsak av store naturområder, med et mangfold viktige natur- og kulturverdier. Tettstedene Forsand og Jørpeland utgjør de mest befolkningstette områdene. Ferdsel i området er i stor grad knyttet til besøkende på dagstur, fra Stavanger og regionen rundt. Begrenset overnattingskapasitet i området bidrar til at mye av reiselivets verdiskaping skjer utenfor selve planområdet. En overordnet organisering av forvaltning i planområdet vil være viktig for å styrke verdiskapingen i - og i tilknytning til planområdet, samtidig som man ivaretar natur- og kulturverdier og sikrer god besøksforvaltning gjennom det som kan beskrives som 4R prinsippet: «rette volumer av rette gjester på rett sted til rett tid».⁷ Mer 4R modellen og besøksforvaltning i avsnitt 5.2.

Kartene (figur 4+5) illustrerer næringsaktivitet og arealmessige forhold knyttet til vern, ferdsel og trafikkstrømmer. I selve planområdet er det begrenset med næringsenheter, se kart nr. 1 (figur 4).

Figur 3. Kart 1: Næringsenheter rundt Lysefjorden.

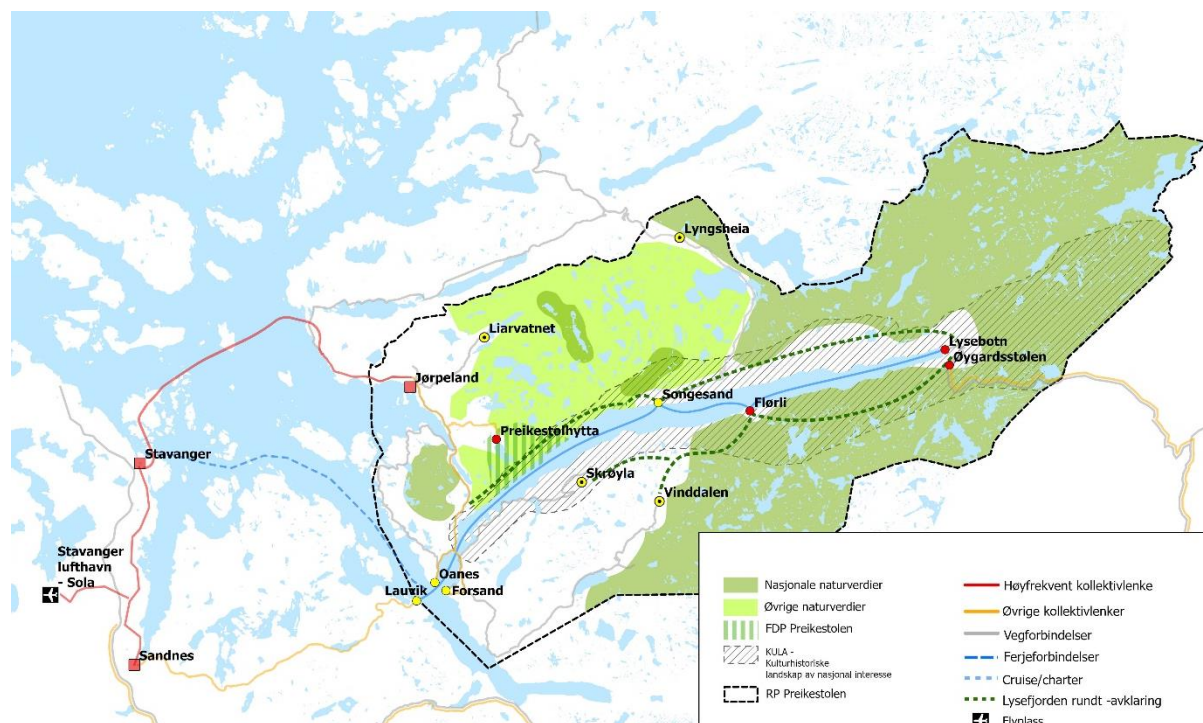
Kilde: Rogaland fylkeskommune, «Notat Reiseliv og næringsutvikling i Lysefjordområdet januar 2023.» 2023 side 22.

⁷ Mimir as

Trafikken til området skjer i hovedsak fra Stavanger via Jørpeland, se kollektivlenke og vegforbindelse i kart nr. 2 (figur 5).

I kart nr. 3 (figur 6) illustreres selve trafikkmengden, og synliggjør Stavanger som en viktig trafikkskaper, og strekningen Tau – Jørpeland som innfallsporten til planområdet. Ferdsel er i størst grad forbundet med besøkende på dagstur for å oppleve natur- og kulturverdiene i området. Det er en rekke overlappende hensyn og føringer når det gjelder ferdsel, regionale friluftsområder, landskapsvernområder, verdifulle kulturlandskap, kulturmiljø og tettsteder (se kart nr. 3 / figur 6 på neste side).

Kunnskapsgrunnet⁸ påpeker at detaljplanleggingen langt på vei ligger til reguleringsplanarbeidet i kommunene, men at en regional organisering og forutsigbare føringer for kommunene vil være viktig for nettopp å sikre 4R⁹, og «rett aktivitet på rett plass»¹⁰.

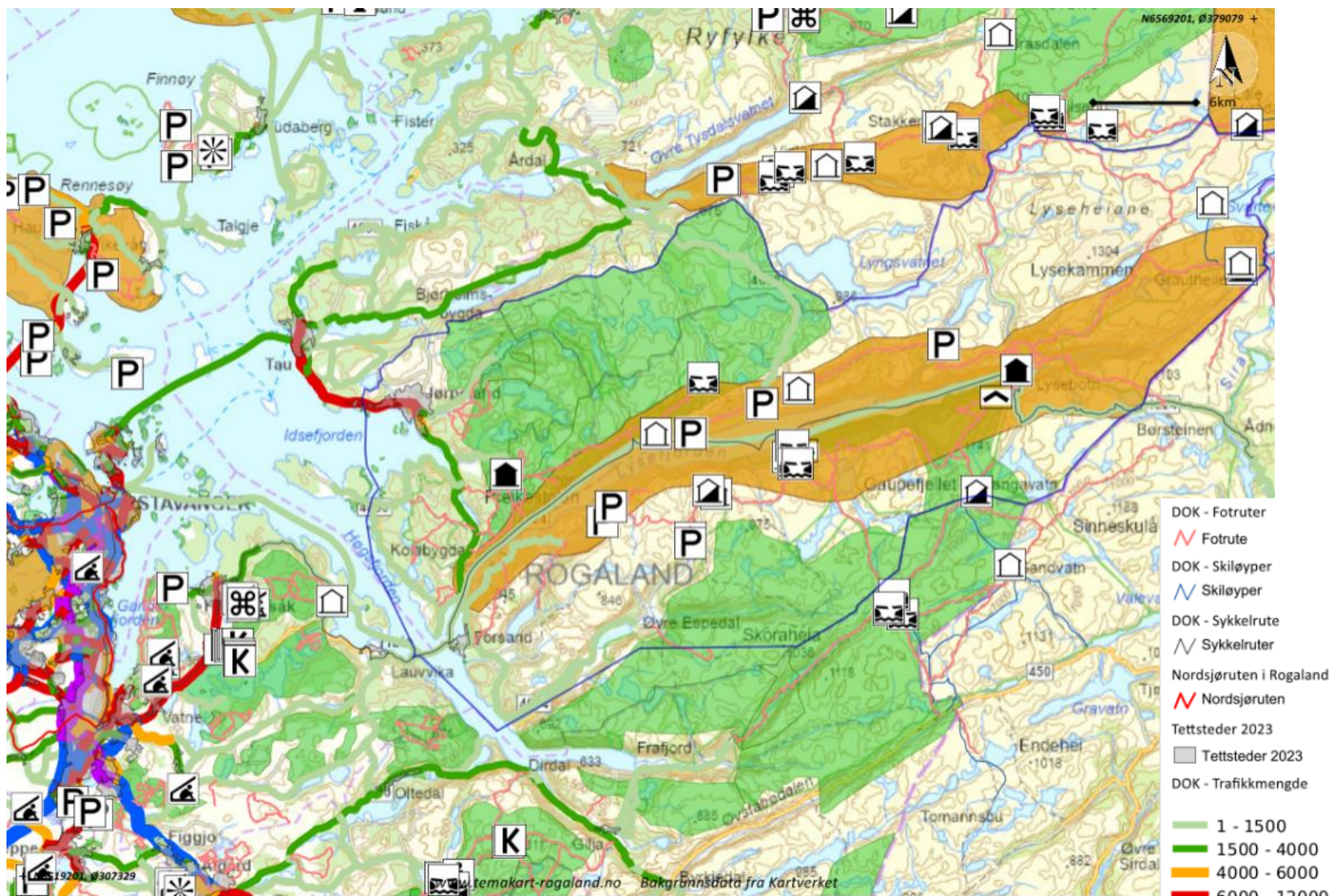

Figur 4. Kart 2: Naturverdier og infrastruktur til planområdet. Kart er hentet fra arbeidsnotat i forbindelse med planarbeidet. Ny versjon under arbeidet per. 8. mai 2024 ved Rogaland fylkeskommune.

⁸ Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.»

⁹ 4R = rette volumer av rette gjester på rett sted til rett tid

¹⁰ Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.» side 103

TEGNFORKLARING

RP Preikestolen - Planområde - omriss

Planområde

DOK - ruteinfo

- Benker og bord
- Bro
- Brygge
- Bål-/grillplass
- Hytte
- Informasjonsskilt/tavle
- Parkeringsplass
- Toalett
- Annen tilrettelegging
- Hytte betjent
- Hytte selvbetjent
- Hytte ubetjent
- Gapahuk
- Utsiktspunkt
- Severdighet
- Kulturminne

- DOK - Fotruter
- Fotrute
- DOK - Skiløyper
- Skiløyper
- DOK - Sykkelrute
- Sykkelruter
- Nordsjørutene i Rogaland
- Nordsjørutene
- Tettsteder 2023
- Tettsteder 2023
- DOK - Trafikkmengde
- 1 - 1500
- 1500 - 4000
- 4000 - 6000
- 6000 - 12000
- 12000 - 20000
- >20000
- DOK - Kulturmiljø
- Fredet kulturmiljø
- Kommunalt kulturmiljø
- Kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse
- Regionale friluftsområder (FINK 2004)
- Regionale friluftslivsområder

Figur 5. Kart 3: Illustrasjonskart for å visualisere trafikkstrømmer i forhold til planområder, kulturlandskap, verneområder og friluftsområder. Kartdata hentet og satt sammen i <https://temakart-rogaland.no/>

3 Dagens organisering

3.1 Beskrivelse av dagens organisering

Den regionale planen fra 1992 la en ambisjon om å utvikle Preikestolen som naturbasert attraksjon. Planen førte også til etablering av Stiftelsen Preikestolen som fikk ansvar for å ivareta fylkesdelplanens mål for området, både når det gjaldt arealbruk, reiselivsanlegg, informasjon, tekniske anlegg, adkomst og parkering. Stiftere er Rogaland fylkeskommune, lokale kommuner samt grunneiere. Stiftelseskapitalen var på kr 1 295 000. Detaljer i ramme, se tabell 1 på neste side.

I 2005 etablerte Rogaland fylkeskommune sammen med kommuner og enkelte andre organisasjoner selskapet Lysefjorden Utvikling AS, se eierstruktur i ramme på neste side. Målet med Lysefjorden Utvikling er å bidra til utvikling av reiselivsnæringen i og rundt Lysefjorden. Selskapet har sine hovedoppgaver innenfor infrastruktur, næringsutvikling og vertskap og jobber innenfor et verdigrunnlag knyttet til bærekraft og samfunnsutvikling.

Stiftelsen og Lysefjorden Utvikling er altså de to selskapene som er knyttet til inneværende regionale plan og som har fellesfunksjoner innenfor det nye planområdet.

Stiftelsen har styrerepresentasjon og samarbeidsavtaler med aktører og grunneiere innenfor sitt geografiske nedslagsfelt. Lysefjorden Utvikling har samarbeid med et bredt utvalg lokale interessenter, og formaliserte avtaler med beredskap, grunneiere,

næringen, Stavanger Turistforening, Ryfylke Friluftsråd, destinasjonsselskapene og kommunestyrene. Per 2024 har Stiftelsen og Lysefjorden Utvikling samme daglig leder.

Tabell 1 Stiftere stiftelsen Preikestolen

Stiftere Stiftelsen Preikestolen ¹¹	Stiftelseskapital kr	Andel av stiftelseskapital
Strand kommune	500 000	38,61 %
Rogaland fylkeskommune	200 000	15,44 %
Ryfylke friluftsråd	10 000	0,77 %
SR-Bank	30 000	2,32 %
Østerhus bilrute	5 000	0,39 %
Aker singel og grus	20 000	1,54 %
Strandbuen	30 000	2,32 %
Preikestolen hestesport	5 000	0,39 %
Forsand kommune	155 000	11,97 %
Suldal kommune	50 000	3,86 %
Hjelmeland kommune	100 000	7,72 %
Fjordservice AS	15 000	1,16 %
Stavanger kommune	155 000	11,97 %
Strand reisebyrå	5 000	0,39 %
Strand bokhandel	5 000	0,39 %
Ryfylke kontor og data	5 000	0,39 %
Ryfylkerådet	5 000	0,39 %

Tabell 2 Eierstruktur Lysefjorden Utvikling AS

Eierstruktur Lysefjorden Utvikling AS
Rogaland fylkeskommune (29,70%)
Sandnes kommune (22,63%)
Strand kommune (14,57%)
Stavanger kommune (11,32%)
Stiftelsen Preikestolen (10,47%)
Sirdal kommune (2,26%)
Gjesdal kommune (2,26%)
Reisemål Ryfylke (2,26%)
Hjelmeland kommune (1,13%)
Suldal kommune (1,13%)
Stavanger Turistforening (1,13%)
Ryfylke Friluftsråd (1,13%)

¹¹ Enkelte av stifterne av Stiftelsen Preikestolen er lagt ned eller på andre måter endret etter stiftelsestidspunktet. Fordi en stiftelse er selveiende, har dette ingen praktisk eller juridisk betydning. Stiftelseskapitalen eies av stiftelsen ikke av stifterne. Styrerepresentasjon er fastsatt i vedtektene.

I tråd med Merkeordningens¹² krav har Lysefjorden Utvikling også etablert en formell reisemålsledelse som skal koordinere arbeidet med et bærekraftig reiseliv. Denne består i dag av styret og administrasjonen i Lysefjorden Utvikling AS og Stiftelsen Preikestolen, dvs. primært fylkeskommunen, kommunene og Stavanger turistforening (DNT). Se detaljer i punkt 5.4.

3.2 Styrker og svakheter ved dagens organisering

I forbindelse med kunnskapsgrunnlaget¹³ ble det gjennomført 27 semistrukturerte intervju med aktører som til sammen representerte ulike interesser i og rundt Preikestolen og Lysefjorden.¹⁴

Samtalene viste at både Stiftelsen Preikestolen og Lysefjorden Utvikling oppfattes som relevante organisasjoner og som nyter stor tillit. Organisasjonene samarbeider godt med kommuner og andre aktører. Det at Lysefjorden Utvikling og Stiftelsen har samme daglig leder sikrer felles mål og felles strategisk retning.

Svakheterne ved dagens organisering går først og fremst på ressurser og mandat. Selskapene er små og har begrensede rammer. Respondentene påpekte også at mange av målene i gjeldende fylkesdelplan gjelder vern, kultur- og naturmiljø, noe som er forvaltningens ansvar. Tilbakemeldingen var også at dette var en utfordring som ville forsterke seg med et utvidet planområde.

Et behov for felles møteplasser for alle involverte, og en mer robust finansiering av den samlende organisasjonen var også blant innspillene for fremtidig organisering.

I kunnskapsgrunnlaget er det gjort en oppsummering av måloppnåelsen i inneværende regionale plan. Måloppnåelsen ble vurdert ut fra en rekke ulike faktorer slik som; kjennskap, forankring i kommunalt planverk, måloppnåelse i forhold til ønsket utvikling, konsensus med mer. Den er altså ikke direkte knyttet til dagens organisering, men kan allikevel gi signaler om styrker og svakheter ved dagens organisering og oppsummeres derfor kort i tabellen nedenfor. Måloppnåelsen ble kategorisert i skalaen «lav måloppnåelse, delvis måloppnåelse, god måloppnåelse, samt mangelfull informasjon» (det vil si ikke nok informasjon til å vurdere).

(se tabell på neste side)

¹² Merket for bærekraftig reisemål v/Innovasjon Norge [Link](#)

¹³ Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.»

¹⁴ Representanter fra Strand, Sandnes (tidligere Forsand), Stavanger, Gjesdal kommuner, statsforvalter, fylkeskommune, Stiftelsen Preikestolen, Lysefjorden Utvikling, reiselivsaktører og andre aktører og interesseorganisasjoner.

Tabell 3 Vurdering av måloppnåelsen i tidligere Planstrategi. Hentet fra Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet ved Asplan Viak og Mimir as per 2021.

Målområde	Måloppnåelse	Kommentar
Vern	Delvis måloppnåelse	Uenighet blant respondentene om hvor mye oppmerksomhet dette målområdet har hatt. Varierende kunnskap og forståelse om temaet. Generell enighet om at tilretteleggingen rundt Preikestolen ikke har hatt vesentlige ulemper for natur.
Turisme	God måloppnåelse	Mål om turisme på Preikestolen, opplevd som besøkstall samt anlegg og tilrettelegging av høykvalitet er oppnådd. Et forbedringspotensial i forhold til informasjon om regionen om Lysefjorden som helhet. For eksempel er målet om besøkssenter ikke oppnådd.
Verdiskaping	Delvis måloppnåelse	Forventninger til at utviklingen skulle ha bidratt til flere varme senger. Mange oppfatter også lokal verdiskaping som formidling av kulturhistorie samt verdiskaping i bygdene.
Lysefjordområdet	Lav måloppnåelse	Kjennskapen til Lysefjorden er fortsatt lav. Kjennskapen til Preikestolen er høy, men få kobler Preikestolen med Lysefjorden.
Lokalt turområde	Delvis måloppnåelse	Stor variasjon om området brukes som lokalt turområde. Preikestolen er imidlertid en lokal stolthet. I dette målområdet lå også mål om en leirskole. Det er i noen grad oppnådd gjennom Stavanger turistforenings leirskoleleker på Lysefjorden turistforeningshytte.
Nasjonalt løypenett	Delvis måloppnåelse	Det finnes et godt etablert løypenett i området, men et potensial for videreutvikling. Mange fremhever muligheten for vandreruten «Lysefjorden rundt», men ser behovet for at den utvikles i samarbeid med vernemyndigheter.
Kulturminner	Lav måloppnåelse	Først og fremst fordi mål om kartlegging, gjenbruk og drift av kulturminner/kulturlandskap ikke er oppnådd. Dette gjør for eksempel at landskapet gror igjen og bygninger forfaller. Behov for mer oppmerksomhet i ny regional plan.

Oppsummeringen i tabell 3 viser at det er målet om turisme som har hatt høyest måloppnåelse i arbeidet med inneværende plan. Måloppnåelsen er særlig knyttet til Preikestolen som siden 1992 er blitt en nasjonal attraksjon. Det er ingen tvil om at Preikestolen bidrar til store verdier regionalt, men at nærheten til Stavanger, manglende transportløsninger og få utleiesenger gir en lekkasje til andre deler av regionen.

Kjerag er mindre kjent, men har også hatt en betydelig økning i besøkstall senere år. Dette kan bety at Kjerag foreløpig primært har appell til en smalere målgruppe.

Imidlertid er kjennskapen til Lysefjorden fortsatt lav. Det er altså et potensial i å posisjonere Lysefjorden som et mer helhetlig opplevelsesområde, og dermed øke oppholdstiden og styrke verdiskapingen, noe som er viktig i et bærekraftperspektiv. I dette ligger også mulighetene for å løfte Flørli som en attraksjon for kulturturisme, ved å rute opp og ta i bruk flere bygninger for overnatting, formidling og servering. Flørli har per i dag kortest sesong og lavest kapasitet.

Når det gjelder målene knyttet til vern, friluftsliv, natur og kulturmiljø- og landskapsforvaltning har de gjennomgående lavere måloppnåelse. Som helhet gir oppsummeringen signaler om at dette er temaer som må prioriteres og settes mer i system i fremtidig organisering. Dette er viktig både for å forvalte natur-, kulturmiljø og landskapsverdier i seg selv, men også fordi at de natur- og kulturgitte kvalitetene er tett koblet opp mot opplevelseskvalitetene i Lysefjorden både for friluftsfolk og andre besøkende..

Dette er for øvrig i tråd med innspillene som kom i samtalen med interessenter både i forbindelse med kunnskapsgrunnlaget og med

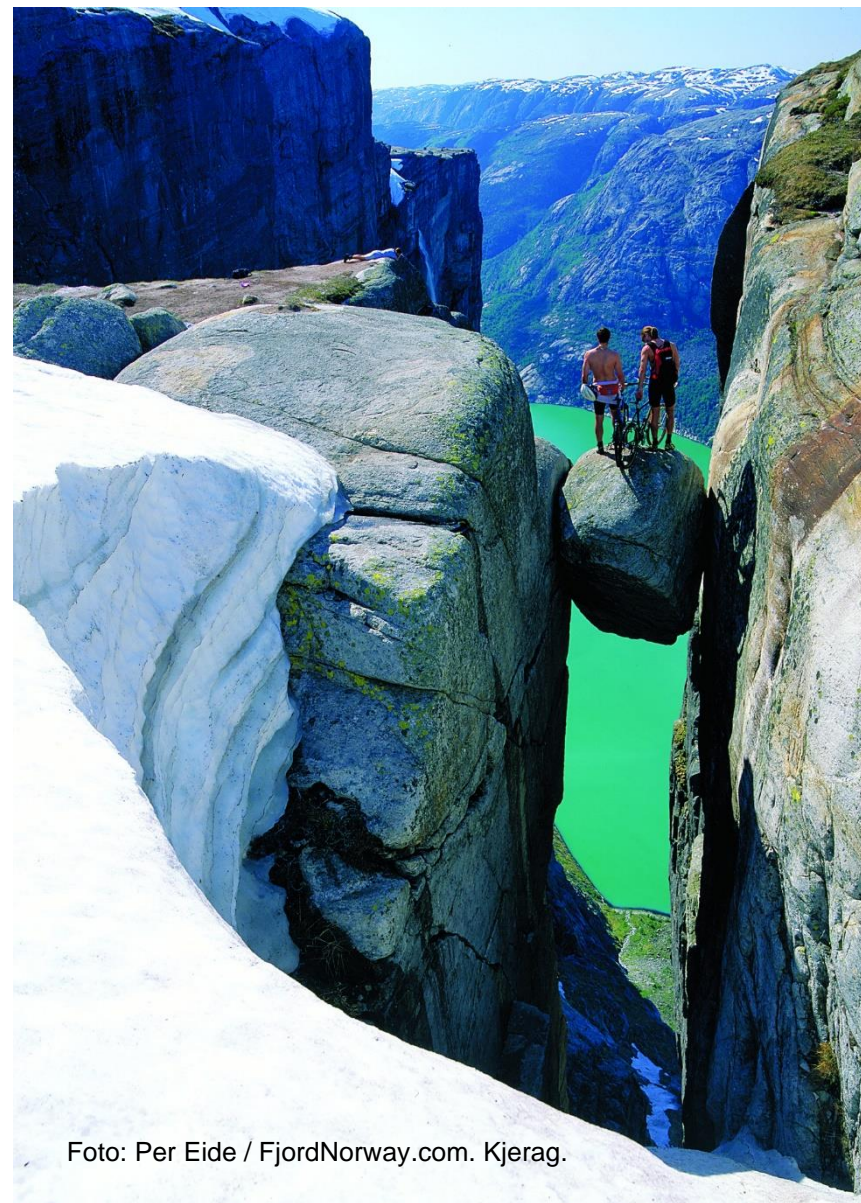

Foto: Per Eide / FjordNorway.com. Kjerag.

denne kartleggingen; det er stor tilfredshet med det som er gjort, særlig med Preikestolens evne til å håndtere store besøksvolumer. Det er derfor få pr nå som har inntrykk av at natur- og kulturverdier er under press, men det er en høy bevissthet om at dette kan skje. Det påpekes derfor at den nye regionale planen også legger vekt på vern og forvaltning utfra en føre-var-tekning

Det er imidlertid viktig å se at både verdisetet i den regionale planen, Merket for Bærekraftig reisemål og autorisasjonene som Nasjonale turiststier¹⁵ både for Preikestolen og Kjerag, gjør at turismen i området generelt er utviklet i tråd med bærekraftige prinsipper. En av analysene i kunnskapsgrunnlaget er da også at den gode forvaltningen er en årsak til at Preikestolen har oppnådd den statusen den har i markedet, nettopp fordi god forvaltning er avgjørende for god gjesteopplevelse.¹⁶

Figur 6 Prinsipper for bærekraftig reiseliv. v/ Innovasjon Norge, basert på FNs turismeorganisasjon (UNWTO)

¹⁵ Miljødirektoratet, «Nasjonale turiststier», u.å [Link](#)

¹⁶ Asplan Viak og Mimir, «Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.» 2022, side 73

4 Foreløpige mål og rammer for den nye regionale planen

4.1 Foreløpige mål, rammer og strategier

Ifølge planprogrammet er hensikten med planarbeidet «å bevare natur, kulturmiljø og landskap i Preikestolen og Lysefjordområdet. Samtidig skal planen legge til rette for friluftsliv, reiseliv og andre næringer, samt bidra til at utviklingen skjer på lokalsamfunnets premisser».¹⁷

Per april 2024 er visjonen for den regionale planen:

«Lysefjorden er Nordens mest bærekraftige reiselivsdestinasjon»

Naturforvaltning, kulturmiljøforvaltning, friluftsliv, reiseliv og turisme er sentrale temaer i planarbeidet. Regionale ringvirkninger med vekt på reiseliv og turisme vil stå sentralt. Andre temaer kan komme opp i løpet av arbeidsprosessen.

Gjennom planarbeidet skal det utarbeides mål for utvikling i området for:

- Naturforvaltning
- Kulturmiljøforvaltning
- Friluftsliv
- Turisme, reiseliv og andre næringsinteresser
- Landskap
- Regionale ringvirkninger

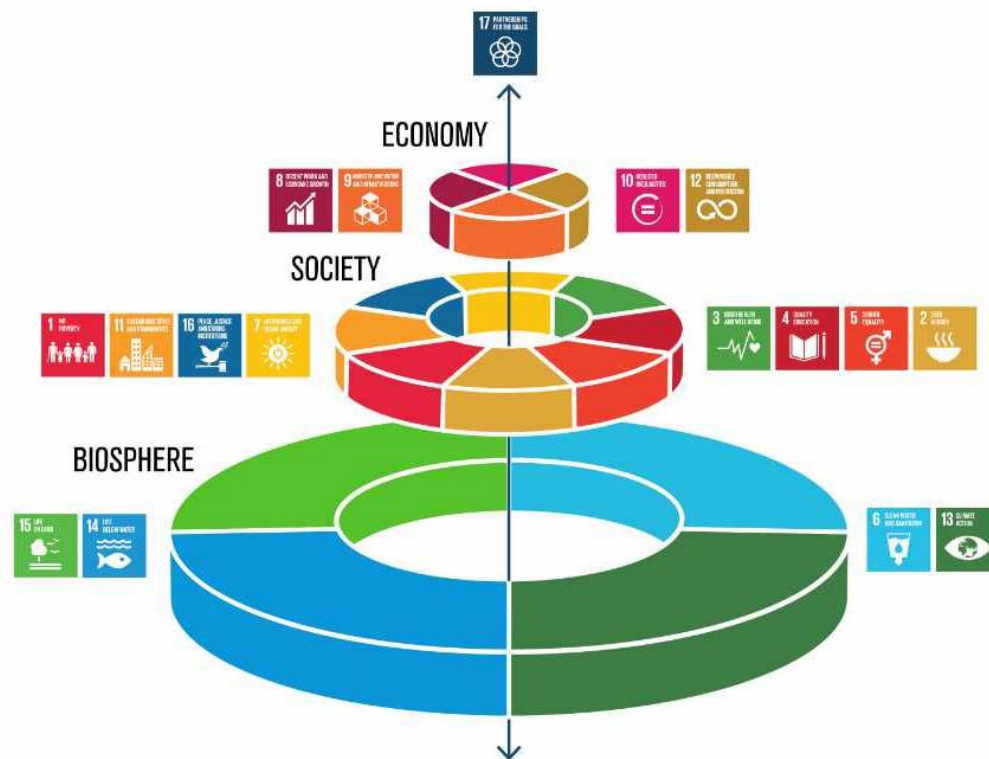
Sentralt i planprosessen vil være avveininger mellom bruk og vern knyttet til natur, kulturmiljø og landskap, og samtidig legge til rette for reiseliv og næring.

¹⁷ Rogaland fylkeskommune, «Planprogram – Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet» Punkt 2.2. [Link](#)

Arbeidet med planen bygger på den såkalte «bryllupskakemodellen» til Stockholm Resilience Centre, som sier at det å ta vare på naturen er helt avgjørende også for å nå de sosiale og økonomiske ambisjonene i FNs bærekraftsmål. I dette ligger at all utvikling må skje innenfor naturens tålegrense. Pilen som går gjennom illustrasjonen, viser også at mål nummer 17 «samarbeid for å nå målene» er gjennomgående.

Dette er et godt bilde også på fremtidig utvikling i Lysefjorden.

Det er utviklet mål og overordnede strategier for fem ulike innsatsområder i planen. **Disse kan bli endret i løpet av det videre arbeidet, men antas å gi en retning på innhold i den endelige planen.** De gir dermed signaler om hva den fremtidige organiseringen skal ivareta. I tabell 4 gjengis mål og strategier slik de er beskrevet i et internt arbeidsdokument per april 2024.¹⁸

Figur 7 FNs bærekraftsmål - bryllupskakemodellen. (Kilde: Azote for Stockholm Resilience Centre, Stockholm University CC BY – ND 3.0)

¹⁸ Rogaland fylkeskommune, «Forslag til mål og strategier. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.» Status per 7. april 2024. Arbeidsversjon, endringer / justeringer må forventes.

Tabell 4 Foreløpige målområder og mål for ny regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet

Målområde	Foreløpige mål	Foreløpige strategier
<p>1. Friluftsliv</p>	<p>Friluftslivet i spektakulære Lysefjorden er mangfoldig og basert på naturen premisses</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Opprettholde og legge til rette for lokale friluftsområder, og utøvelse av det enkle tradisjonelle friluftslivet. 2) Tilrettelegge for friluftsliv og naturopplevelser med utgangspunkt i prioriterte innfallsporter og satsningsområdene. 3) Tilrettelegging og inngrep bør benytte eksisterende infrastruktur, med godt vedlikehold og ha lav miljøpåvirkning. 4) Tilrettelegge for bærekraftig besøksforvaltning i Lysefjorden. 5) Vurdere grunnlag for statlig sikring av friluftslivsområder, herunder sikring av innfallsporter og lett tilgjengelige steder for rekreasjon. 6) Utarbeide føringer for å redusere støyende aktivitet ved Preikestolen og i Lysefjordområdet
<p>2. Reiseliv og destinasjonsutvikling</p>	<p>Lysefjorden er en unik helårlig turistdestinasjon med en konkurransedyktig reiselivsnæring.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Reiselivet utvikles basert på området kulturmiljø, naturattraksjoner og naturopplevelser. 2) Legge til rette for produktutvikling innen spesielt mat, kultur og historiefortelling. 3) Videreutvikle Lysefjordområdet som reiselivs-destinasjon med hovedsatsning på stedene Preikestolhytta, Flørli, Lysebotn og Øygardstøl. 4) Jørpeland og Forsand styrkes som knutepunkter og innfallsporter for reiselivet i Lysefjorden. 5) Styrke samarbeid i reiselivsnæringen for å sikre komplementære produkter med kvalitet i alle ledd. 6) Utvikle modell for bærekraftig reisemålsledelse. 7) Utvikle rammebetingelser som kan bidra til flere konkurransedyktige og lønnsomme reiselivsbedrifter som gir

		grunnlag for helårlig sysselsetting
3. Kulturmiljø, natur- og landskap (KNL)	Natur, kulturmiljø og landskap i Lysefjorden er grunnlaget for naturopplevelse, rekreasjon og reiseliv.	<ol style="list-style-type: none"> 1) Fremme bærekraftig bruk av landskap, kultur- og naturområder med særlig oppmerksomhet for pressområder som er spesielt verdifulle eller sårbare. 2) Sikre at landskap, kulturminner, kulturmiljøer og sårbare naturområder ikke ødelegges eller forringes. 3) Restaurere, vedlikeholde og skjøtte natur, kulturminner og kulturmiljø. Ta i bruk kulturminner, og legge til rett for formidling av kulturhistorien langs Lysefjorden, og opprettholde opplevelsen av kulturlandskapet omkring Lysefjorden. 4) Styrke samhandling mellom myndigheter for å sikre en helhetlig og langsiktig forvaltning av Lysefjordområdet
4. Transport og mobilitet	Lysefjordområdet har et sømløst, forutsigbart og miljøvennlig transporttilbud for bosatte, næringsliv og besøkende hele året.	<ol style="list-style-type: none"> 1) Styre besøkende og regulere ferdsel til viktige innfallsporter for å redusere fare for kødannelse og trengsel. 2) Etablere infrastruktur for null-utslippstransport. 3) Utvikle et utslippsfritt kollektivtilbud med god stabilitet og forutsigbart rutetilbud i et langsiktig perspektiv. Herunder godt fungerende korrespondanse mellom de ulike transportmidlene og til viktige innfallsporter
5. Innbyggere og lokalsamfunn	Reiselivsutvikling skal gagne lokalsamfunnene	<ol style="list-style-type: none"> 1) Ta hensyn til lokalsamfunnene gjennom samarbeid med kommunene. 2) Stimulere til bærekraftig lokal reiselivsutvikling i planområdet.

Dette gir signaler om at den nye regionale planen har et bredt perspektiv, som skal ivaretas i et relativt stort område fordelt på tre kommuner i tillegg til tilgrensende kommuner og med mange ulike interesser.¹⁹

Moderne og helhetlig besøksforvaltning til det beste for ressursgrunnet, lokalsamfunnet og de besøkende går som en rød tråd gjennom strategier og tiltak, og blir slik vi ser det en viktig premiss både for organisering og arealbruk.

Foto: Rasmus D. Jensen / Nordic Paddling AS. Kajakkur i Lysefjorden.

¹⁹ Rådet for planprosessen består av politikere fra fylkeskommunen og kommunene Sandnes, Strand, Hjelmeland, Gjesdal, Stavanger og Sirdal. Statsforvalteren deltar som statens representant. Rådet ledes av fylkesordfører og fylkesvaraordfører er nestleder.

På bakgrunn av mål og strategier pr 7. april har vi satt opp en oversikt over interessenter som vil være viktige i arbeidet med forvaltning og gjennomføring av den nye regionalplanen:

Tabell 5 Interessenter friluftsliv

Aktør/organisasjon	Type interesse
Friluftsråd (Ryfylke og Jæren)	I området inngår to friluftsråd, Ryfylke og Jæren. Friluftsrådene eies av kommunene og er vanligvis hjemlet i kommunelovens kap. 5 om interkommunalt samarbeid. Arbeidsoppgaver er sikring, tilrettelegging og koordinering av tiltak for å sikre friluftslivets interesser.
Forum for natur og friluftsliv (FNF)	Samarbeidsnettverk for et tyvetalls natur- og frilufsorganisasjoner i Rogaland, herunder Friluftsråd, Naturvernforbundet, Norges Jeger og fiskerforbund, men også nisjeorganisasjoner som Sola brettseilerforening, Birdlife Rogaland med flere. Møteplass, bygger kompetanse, felles talerør.
Stavanger turistforening/DNT	Skilting og merking av stier. Ansvar for drift av stien til Kjerag, driver flere hytter i området, inkludert Preikestolhytta. Sentral i arbeidet med å få på plass vandrerute Lysefjorden rundt.
Lysefjorden Utvikling	Tilrettelegging for reiseliv og friluftsliv i området. Sentral i arbeidet med å få på plass vandrerute Lysefjorden rundt.
Stiftelsen Preikestolen	Tilrettelegging rundt Preikestolen.
Kommunene	Planmyndighet i området.
Statsforvalteren	Statens representant i fylket. Tilsynsmyndighet.
Rogaland fylkeskommune	Regional utviklingsaktør. Eier av regional plan.

Tabell 6 Interessenter målområde: reiseliv og destinasjonsutvikling

Aktør/organisasjon	Type interesse
Stavanger turistforening/DNT	Skilting og merking av stier. Ansvar for drift av stien til Kjerag, driver flere hytter i området, inkludert Preikestolhytta. Sentral i arbeidet med å få på plass vandrerute Lysefjorden rundt.
Lysefjorden Utvikling	Tilrettelegging for reiseliv og friluftsliv i området. Sentral i arbeidet med å få på plass vandrerute Lysefjorden rundt.
Stiftelsen Preikestolen	Tilrettelegging rundt Preikestolen
Reiselivsbedriftene	For eksempel The Bolder, Flørli 4444, Songesand Camping samt destinasjonsselskap og aktører som driver med transport i og til/fra Lysefjorden. Bedriftene har ansvar for egen økonomi og egen utvikling. Bedriftenes kunnskap, verdigrunnlag og gjennomføringsevne er avgjørende for at Lysefjorden skal være et bærekraftig reisemål.
Kommunene	Planmyndighet i området.
Rogaland fylkeskommune	Regional utviklingsaktør. Eier av regional plan.
Destinasjonsselskap	Reisemål Ryfylke og Stavanger-regionen. Ansvarlig markedsføring/markedsprioriteringer, utviklingstiltak på vegne av eiere/medlemmer.

Tabell 7 Interessenter målområde: Kulturmiljø, natur- og landskap (KNL)

Aktør/organisasjon	Type interesse
Verneområdestyret Frafjordheiane landskapsvernområde	Vernemyndighet for Frafjordheiane landskapsvernområde. Skal håndheve vernet, utarbeide besøksstrategier, forvaltnings- og skjøtselsplaner samt merking/informasjon.
Forum for natur og friluftsliv	Samarbeidsnettverk for natur- og friluftsansjasjoner i Rogaland. Møteplass, bygger kompetanse, felles talerør
Statsforvalteren	Tilsynsmyndighet for natur og miljø.
Riksantikvaren	Tilsynsmyndighet for kulturminner og kulturmiljø. Har gitt hele området KULA-status

Stavanger kommune	Eier av sentrale anlegg i Flørli
Kommuner	Planmyndighet i området. I verneområder kan kommunen ikke vedta noe gjennom arealplan som skader verneverdiene/er i strid med verneforskriften. KULA-status påvirker ikke kommunens rolle, men KULA-utredningen forventes å være et kunnskapsgrunnlag for den kommunale planleggingen
Lysefjorden Utvikling	Leier deler av Flørli av Stavanger kommune. Oppdragsgiver for Flørli 4444.
Stiftelsen Preikestolen	Tilrettelegging rundt Preikestolen
Kommunene	Planmyndighet i området
Statsforvalteren	Tilsynsmyndighet
Rogaland fylkeskommune	Regional utviklingsaktør. Eier av regional plan
Bondelaget / småbrukarlaget	Forvalter innmark / beitedyr

Tabell 8 Interessenter målområde: transport og mobilitet

Aktør/organisasjon	Type interesse
Rogaland fylkeskommunes	Ansvar for investeringer, drift og vedlikehold av fylkesveier, ansvar for kollektivtilbud samt konsesjoner.
Kolumbus	Eies 100% av Rogaland fylkeskommune. Gjennomfører anbud i tråd med fylkeskommunens prioriteringer, inngår avtaler med buss- og båtselskaper, ansvarlig for billettsalg og kundekontakt.
Operatør rutebåt Lysefjorden	Hurtigbåten MS Rygerfjord og bilfergen MS Sveio har anbudet på rutebåtene i Lysefjorden i dag.
Private båtselskaper	Flere aktører har båtturer fra Stavanger – Lysefjorden – Stavanger, både i fast rute og som charter.
Buss	Flere aktører driver ekspressbusser fra Stavanger til Lysefjorden.
Lysefjorden utvikling	Jobber med å få på plass en ny løsning for rutetransport på Fjorden.

Tabell 9 Interessenter målområde: innbyggere og lokalsamfunn

Aktør/organisasjon	Type interesse
Kommune	Lokal forvaltning og planmyndighet.
Grendelag	Lysebotn.
Frivillighet	Røde kors hjelpekorps, Norsk Folkehjelp, Norsk Luftambulansse, Alpine redningsgruppe og lignende
Lysefjorden Utvikling	Innbyggerundersøkelser, tilrettelegging for reiseliv på lokalsamfunnets premisser.
Ryfylkealliansen	Jobber med å fremme identitet, bolyst og verdiskaping i Ryfylke.

Som det kommer frem av interessentanalysen vil ambisjonene og målene i den nye regionale planen forutsette at den fremtidige organiseringen omfatter et bredt utvalg av aktører og interessenter. Fylkeskommunen, som eier av regional plan, og kommunene som planmyndighet vil være sentrale og viktige aktører. Fylkeskommunen og kommunene er på en eller annet måte involvert i de fleste strategiområdene. Fylkeskommunen og kommunene er også eiere av Lysefjorden Utvikling som med sine arbeidsområder opererer innenfor alle de fem strategiområdene.

I forhold til målet om i å vareta natur, kulturmiljø og landskap vil kulturminneaktører, vernemyndigheter, statsforvalter, riksantikvar samt landbruksaktører være viktige. Evalueringen av inneværende plan viser at det er viktig å få til en sterkere involvering med disse aktørene i den fremtidige organiseringen.

Når det gjelder tilrettelegging for friluftsliv og reiseliv vil følgende aktører være viktige: Stiftelsen Preikestolen som forvalter av hovedattraksjonen, Lysefjorden Utvikling som i dag har ansvar for utviklingen på destinasjonsnivå, Stavanger turistforening som tilrettelegger, eier og driver av stier og overnattingsanlegg, samt friluftsrådet som koordinerer og tilrettelegger for det såkalte enkle friluftslivet. I tillegg er selvfølgelig de enkelte reiselivsaktørene og reiselivsbedriftene viktige for å sikre bærekraftig drift, lokal verdiskaping og gode gjesteopplevelser.

I forhold til transport og mobilitet spiller fylkeskommunen/Kolombus en avgjørende rolle som rammesettere, mens de enkelte operatørene, på samme måte som reiselivsbedriftene, vil være avgjørende for bærekraftig verdiskaping og gjesteopplevelser i praksis.

Når det gjelder lokalsamfunn er kommunene i en særstilling, men også lokale grendelag vil være viktige interessenter. Lysefjorden Utvikling vil blant annet med sine innbyggerundersøkelser og oppfølgende tiltak være viktig for å sikre besøksutvikling og besøkshåndtering som er på lokalsamfunnets premisser.

Aktørene som er nevnt her er det vi kan kalle kjerneaktører som må ivaretas i den nye organiseringen. De har imidlertid ulike behov og mandat og dermed også ulike roller. I vurderingen av en organisering vil det særlig være viktig å identifisere involvering langs to akser:

- **Skille mellom aktører som vil/kan forplikte seg** gjennom en eierposisjon i en fremtidig organisering eller aktører som vil/kan forplikte seg på et samhandlingsnivå. Eksempler på de som kan/vil er de som allerede har eierposisjoner: fylket, kommunene, Stavanger turistforening/DNT mm. Aktører som normalt ikke forplikter seg gjennom eierskap, og som derfor må ivaretas gjennom en samhandlingsmodell er for eksempel Statsforvalteren og lokale vernemyndigheter.
- **Skille mellom aktører som jobber operativt i Lysefjorden og aktører som er rammesettere og premissleverandører.** Formålet med dette skillet er å sortere hvilke aktører som må være med å trekke de overordnede rammene, og hvem som skal operasjonalisere dem i praksis. Forutsetningen for en bærekraftig utvikling er at en rammesetterne og de operative aktørene har felles verdier, strategier og mål, som de jobber mot utfra sine respektive mandater.

Foto: Thomas Rasmus Skaug / VisitNorway.com.
Trappetrinn i Flørlitrappen.

5 Organisatoriske virkemidler for fremtidig organisering

5.1 Gode prinsipper for organisering knyttet til natur-, kulturmiljø- og landskapsforvaltning

Basert på erfaring vil vi peke på følgende prinsipper for god organisering knyttet til natur- og kulturmiljø og landskapsforvaltning:

- Natur, kulturmiljø og landskapsforvaltning må ha en tverrfaglig tilnærming der en ser de ulike fagområdene i sammenheng.
- Et godt kunnskapsgrunnlag/kunnskapsbase som gjør informasjon om viktige regionale kulturmiljø, naturmiljø og landskap kjent og tilgjengelig er avgjørende.
- Samarbeid mellom offentlige myndigheter, næringsliv, organisasjoner og lokalsamfunn er viktig og det bør etableres fora der igangsetting og evaluering av tiltakene kan diskuteres.
- Det bør være dedikerte personer som har ansvar for de ulike fagområdene.

Dette er for øvrig helt i tråd med Miljødirektoratets prinsipper for besøksforvaltning, se punkt 5.2.

Foto: Ruben Soltvedt / Fjord Norway, The Bolder.

5.2 Besøksforvaltning

I Miljødirektoratets veileder for besøksforvaltning²⁰ beskrives besøksforvaltning som «en metode som hjelper deg med langsiktig og helhetlig planlegging, slik at du kan legge til rette for og styre bruken av et område etter definerte mål. Målet er at både natur- og kulturverdiene, allemannsretten, opplevelsen og sikkerheten blir ivaretatt. Veilederen sier videre «Arbeidet med besøksforvaltning skal også involvere lokalsamfunnet, slik at trivsel og bolyst blir ivaretatt og det blir lagt til rette for bred lokal verdiskaping». I veilederen presenteres følgende tre prinsipp for besøksforvaltning knyttet til natur- og kulturverdiene:

1. Ivareta natur- og kulturverdiene

Natur- og kulturverdiene er selve grunnressursen til det naturbaserte reisemålet og utfartsområdet, og det er derfor helt avgjørende at dette ressursgrunnlaget ivaretas og tillegges størst vekt i arbeidet. Hensynet til natur- og kulturverdiene må gå foran andre hensyn.

2. Bygg livskraftige lokalsamfunn

Utvikling og forvaltning av et naturbasert reisemål eller utfartssted er nært knyttet til hensyn til og utvikling av lokalsamfunnet. Arbeidet må bidra til å bygge gode, livskraftige lokalsamfunn gjennom å ivareta både natur, kultur, bolyst og lokal lønnsomhet. Arbeidet må skje i tett dialog med innbyggerne, og utvikling må planlegges, utvikles og drives i et omforent lokalsamfunnsperspektiv.

Som regel vil det som er godt for lokalsamfunnet og naturen, også være godt for de tilreisende.

3. Sikre forpliktende samhandling og gode løsninger

Private og offentlige aktører på det naturbaserte reisemålet må samhandle med hverandre i forpliktende og langsiktige løp, og samtidig sikre best mulig samhandling lokalt og regionalt. Kommunen bør være sentral i arbeidet.

²⁰ Miljødirektoratet, «Veileder: besøksforvaltning i mye besøkte naturområder.» u.å. [Link](#)

I tråd med målet om et mer bærekraftig reiseliv blir besøksforvaltning et stadig viktigere område innen reiselivet. Målet er å sikre en positiv opplevelse for både innbyggere og besøkende, samtidig som man ivaretar og beskytter miljøet, kulturarven og styrker lokal verdiskaping. Gjennom besøksforvaltning kan man styre besøksstrømmen, påvirke de besøkendes adferd, og derigjennom sikre at besøkende får en meningsfull og lærerik opplevelse. På den måten påvirkes også de besøkendes holdning til natur- og kulturverdier. Målet er å sikre «rett antall gjester på rett sted til rett tid og i rett volum», også vist til som «4R modellen» (se figur 8).

Besøksforvaltning er altså et tverrfaglig innsatsområde som krever:

- Samhandling mellom offentlige, private og frivillige aktører.
- Kobling til arealplaner og andre juridiske virkemidler innen plan- og bygningsloven også for å fastsette innfallsporter, sikre tilrettelegging med mer.
- Brukerinnsikt og ansvarlig markedsføring for å tiltrekke seg «rette brukere».
- Kunnskap om verktøy og tiltak som bidrar til å regulere besøkendes adferd på reisemålet.
- Kanalisering av de besøkende for å optimalisere lokal verdiskaping, gjestetilfredshet og trivselen til innbyggerne.
- Systemer for drift og vedlikehold.

Behovet for besøksforvaltning blir spesielt viktig i områder med sårbare natur- og kulturverdier, høye besøksvolum, uønsket adferd blant besøkende, eller der det er risiko forbundet med besøket. Besøksforvaltning brukes imidlertid stadig oftere forebyggende og utfra et «føre-var perspektiv».

«**Besøksforvaltning i praksis** dreier seg i stor grad om å avklare roller og ansvar og å sikre en omforent reisemålsledelse som over tid kan utvikle et forpliktende og effektivt samspill mellom det offentlige, lokalsamfunnet og næringsaktørene».²¹

²¹ Nordland fylkeskommune, «Besøksforvaltning – hvorfor og hvordan.» 2023, side. 23

Rette volumer av rette gjester på rett sted til rett tid

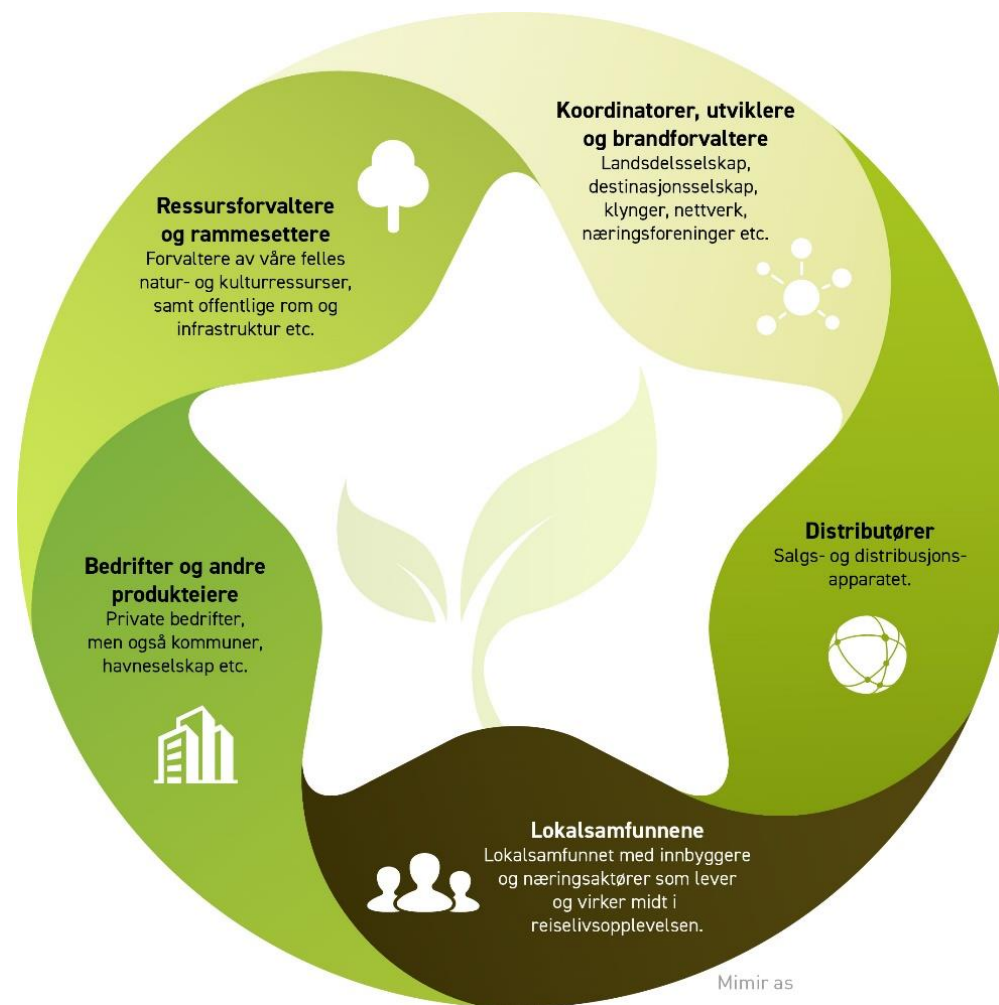
Mimir as

Figur 8 "4R: rette volumer av rette gjester på rett sted til rett tid"
(Illustrasjon v/Mimir as)

5.3 Gode prinsipper for bærekraftig destinasjonsutvikling

Nasjonal reiselivsstrategi 2030, «Sterke inntrykk med små avtrykk»²² og den påfølgende NOU'en «Leve og oppleve»²³ har en grunnleggende tilnærming til reiseliv som en bidragsyter til bærekraftige og attraktive lokalsamfunn. Begge dokumentene legger til grunn at utviklingen av reiselivet må skje i takt med lokal kapasitet og håndteringsevne. Dette forsterker en omstilling som reiselivet har vært i gang med lenge, og der en går fra å jobbe med markedsføring til å også tenke håndteringsevne, det vil si: fra «marketing» til «marketing OG management».

En grunnleggende tilnærming er at «reiselivet er et økosystem som er helt avhengig av samspill med samfunnet rundt seg, fordi motivet for en reise ikke nødvendigvis er et kommersielt produkt, men like gjerne å søke et naturområde, et kulturarrangement, et naturfenomen eller en attraktiv by. I sum gjør dette reiselivet til et økosystem og et nettverk av bransjer med mange ulike koblinger mellom markeder, aktører og leverandører. Når et ledd i økosystemet ikke fungerer, skaper det derfor utfordringer for andre deler av økosystemet.»²⁴

Figur 9 Reiselivet som et økosystem. Illustrasjon v/ Mimir as

²² Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), «Nasjonal reiselivsstrategi 2030. Sterke inntrykk med små avtrykk.» 2021

²³ Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), «Leve og oppleve. Reisemål for en bærekraftig fremtid. NOU 2023:10» 2023

²⁴ NFD, «Nasjonal reiselivsstrategi 2030» 2021, side 15

Mye tyder på at **jo høyere kravene til bærekraft blir, jo flere mennesker og miljøer blir involvert i reiselivets økosystem**. Den nye forståelsen av sosial bærekraft synliggjør at innbyggerne er aktører, eller aktive interessenter, i reiselivet og reisemålsutviklinga. Samtidig henter reiselivet i stor grad sin attraksjonskraft fra fellesgoder og ressurser på reisemålet.

I tillegg til besøksforvaltning (se punkt 5.2) gir følgende ordninger og tilnærminger viktige rammer for bærekraftig destinasjonsutvikling:

- Merket for bærekraftig reisemål
- Nasjonal turiststi
- Det regenerative perspektivet

Kort beskrivelse av disse følger i punkt 5.3.1. – 5.3.3.

Foto: Amanda Sotberg/Fotoknoff – Region Stavanger. Sherpatrapp til Kjerag.

5.3.1 Merket for Bærekraftig reisemål

Innovasjon Norges merke «Bærekraftig reisemål» ble lansert i 2013, og omfatter i dag nærmere 50 reisemål, og fordelt på enda flere kommuner. Lysefjorden ved Lysefjorden Utvikling oppnådde merket i 2018, og er i tråd med ordningens krav re-merket både i 2021 og nå i 2024.

Merkeordningen er en arbeidsmetodikk der reiselivsaktørene og kommunen(e) i fellesskap jobber kontinuerlig for å bli mer bærekraftig. De overordnede rammene er at reisemålene må ha en strategi som bidrar til god besøksstyring og en destinasjonsledelse som står ansvarlig for koordinering og gjennomføring av strategien, se figur 10+11.

Merkeordningens krav om kartlegging og måling av til sammen 32 kriterier stiller videre krav til at utviklingen på reisemålet blir kontinuerlig og kunnskapsbasert. Blant annet skal det gjennomføres en gjeste-, innbygger- og bedriftsundersøkelse, kartlegging og måling av Co2-utslipp og det skal dokumenteres at det gjøres tiltak som tar hensyn til sårbar natur og kulturminner.

KRITERIER	INDIKATORER
A1-1 Reisemålet har en bredt sammensatt destinasjonsledelse med ansvar for en koordinert tilnærming til arbeid med et bærekraftig reiseliv	A1-1.1 Har reisemålet en destinasjonsledelse med ansvar for å koordinere arbeid med reiseliv, herunder reiselivets samfunnsøkonomiske, kulturelle, klima- og miljømessige forhold. Destinasjonsledelsen er bredt sammensatt med deltakelse fra privat-, offentlig- og frivillig sektor og lokalsamfunn A1-1.2 Har kommunen(e) fattet et vedtak i kommunestyret om å være en aktiv bidragsyter for å oppnå merket Bærekraftig reisemål A1-1.3 Tar destinasjonsledelsen initiativ til å involvere lokale aktører, utbyggere og eiere av fritidsboliger i utvikling av reisemålet
A1-2 En betydelig andel av relevante bedrifter på reisemålet skal delta aktivt i finansiering, utvikling og markedsføring av reisemålet	A1-2.1 Andel reiselivsbedrifter som er medlem i destinasjonsselskapet og med skriftlig avtale om betaling av årlig medlemsavgift i forhold til totalt antall reiselivsbedrifter på reisemålet A1-2.2 Antall tiltak for å rekruttere nye medlemsbedrifter siste 3 år

Figur 10 Kriterier A1-1 / A1-2 fra Standard for bærekraftig reisemål. Kriterier og indikatorer. Versjon 3.0 - 01.01.2022. Destinasjonsledelse

KRITERIER	INDIKATORER
B1-1 Reisemålet har en flerårig strategi fulgt av konkrete handlingsplaner som er offentlig tilgjengelig, utviklet i en involverende prosess og som er basert på et mål om økt bærekraft og god besøksstyring	B1-1.1 Har destinasjonsledelsen en langsiktig strategi for reisemålet, basert på en kartlegging av reiselivets ressursgrunnlag, og som inkluderer samfunnsøkonomiske, kulturelle, klima- og miljømessige muligheter og utfordringer, og som bidrar til god besøksstyring. Strategien må være offentlig tilgjengelig B1-1.2 Er strategien utviklet gjennom en inkluderende og åpen prosess, inkluderer hele reisemålet, er vedtatt av destinasjonsledelsen og minimum oppdatert hvert 3. år B1-1.3 Er strategien fulgt opp med en årlig oppdatert handlingsplan som inkluderer bærekraftig reiselivsutvikling og med tiltak som sikrer fremdrift mot målene i strategien
B1-2 Destinasjonsledelsen har et system for å følge reiselivets utvikling på samfunnsøkonomiske, kulturelle og miljømessige tema. Tiltak og resultat måles regelmessig, evalueres og rapporteres offentlig	B1-2.1 Er det en plan for årlig rapportering og orientering om status på strategi og handlingsplan til reiselivsnæring, kommunestyret og eventuelt andre relevante aktører på reisemålet B1-2.2 Har destinasjonsledelsen tilrettelagt slik at langsiktig oppfølging av arbeidet med bærekraftig reisemålsutvikling er sikret
B1-3 Destinasjonsledelsen skal sikre en ansvarlig markedsføring og profilering med respekt for natur, kultur, lokalsamfunn og gjester	B1-3.1 Har destinasjonsledelsen rutiner og tiltak som sikrer at markedsmateriell og informasjon til gjester om reisemålet er korrekt med hensyn til produkter, tjenester og bærekraftbudskap B1-3.2 Er markedsmateriell og kommunikasjon utformet på relevante språk og steder slik at det aktivt bidrar til ansvarlig gjesteadferd, økt sikkerhet og god besøksstyring

Figur 11 Kriterier B1-1 / B1-2 / B1-3 fra Standard for bærekraftig reisemål. Kriterier og indikatorer. Versjon 3.0 – 01.01.2022 Strategisk grunnlag

5.3.2 Nasjonal turiststi

I Norge finnes det i dag totalt 5 stier som Miljødirektoratet har autorisert som Nasjonale turiststier. To av disse finnes i Lysefjorden: Nasjonal turiststi Preikestolen og Nasjonal turiststi Kjerag. De andre er på Trolltunga, Besseggen og Fosseråsa.

Ifølge Miljødirektoratet er nasjonale turiststier «definerte områder med svært stor attraksjonskraft og opplevelsesverdi. Det er et utvalg av stier og turmål som gjennom langsiktig og helhetlig planlegging tåler meget høyt besøk uten at natur-, kultur- og opplevelseskvalitetene forringes og hvor det lokale besøket også skal bidra til lokal verdiskaping.»²⁵

Turiststiene fremheves som «gode eksempler i et bærekraftig norsk reiseliv», det skal ikke legges til rette for mer utbygging enn nødvendig og ingen tiltak skal være i strid med allemannsretten.

For å oppnå autorisasjon må turiststien oppfylle en rekke kriterier som blant annet knyttes til grunneierinvolvering, helhetlig besøksstrategi, brukerundersøkelser og ferdselstellere, sårbarhetsvurderinger og overvåking av slitasje, informasjon og tilrettelegging i henhold til Miljødirektoratets krav samt for å sikre naturverdier, unngå ulykker med mer. Det stilles videre krav om årlig rapportering samt om kunnskaps- og erfaringsdeling med andre aktører.

The infographic is divided into two main sections. The left section has a light teal background and contains the title 'Nasjonale turiststier' in a large, dark font. Below the title is a smaller paragraph: 'Et utvalg stier med svært stor attraksjonskraft og spesielt mange besøkende. En stor andel av dem er internasjonale gjester.' To the right of this text is the logo for Miljødirektoratet, which consists of a stylized 'M' and the text 'Miljødirektoratet'. The right section of the infographic features a photograph of a rugged, rocky cliffside overlooking a body of water, with a few people visible on the trail. Below the entire infographic is a dark blue horizontal bar containing a link: 'Autorisasjonskrav for Nasjonale turiststier kan lastes ned her: [NASJONALE TURISTSTIER. AUTORISASJONSKRAV.](#)'

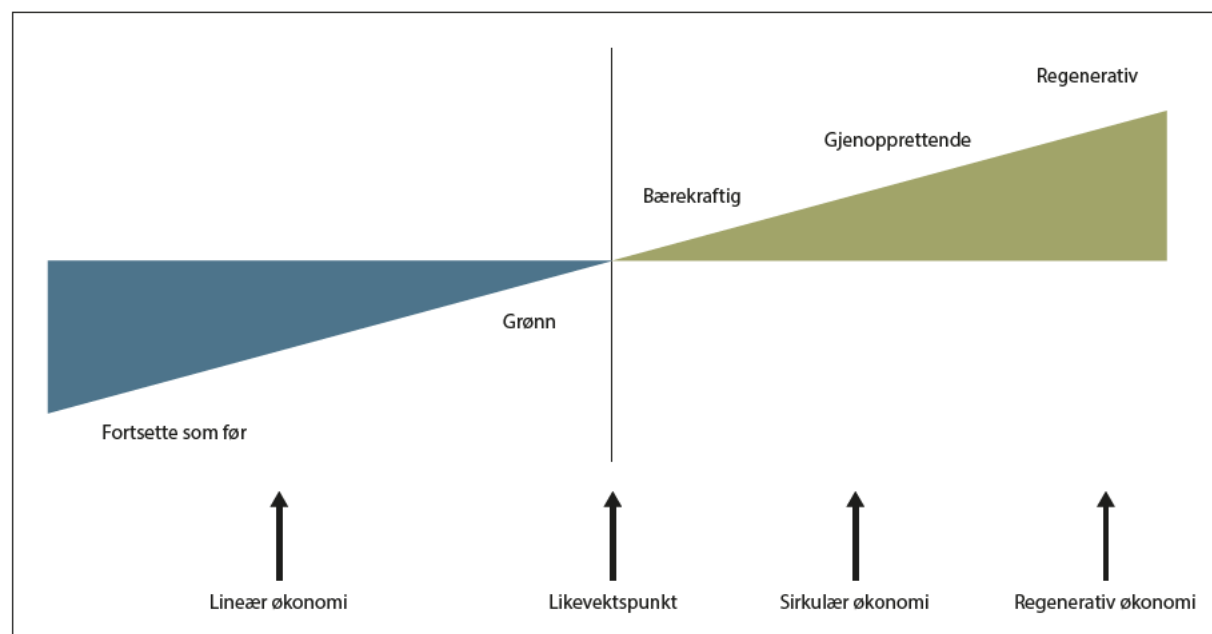
²⁵ Miljødirektoratet. «Nasjonale turiststier.» u.å. [Link](#)

5.3.3 Det regenerative perspektivet

Forståelsen av bærekraft er under stadig utvikling og stadig flere i reiselivet arbeider nå med mål om et regenerativt reiseliv. Mens det i bærekraftbegrepet ligger en forutsetning om å «ivareta ressurser for fremtidige generasjoner», handler det regenerative perspektivet i tillegg om å fornye, styrke og forbedre ressursgrunnet og kapasiteten i økosystemet.

Figur 12 illustrerer ulike måter å tenke om en bærekraftig utvikling. Linjen på midten viser et likevekts punkt hvor målet er netto null i miljøpåvirkning, altså hvor reiselivet «gir tilbake like mye som det tar». Innenfor et regenerativt tankesett tas det enda et steg videre med tanke på å bygge opp igjen og utvikle, fremfor å redusere påførte skader.

Det er en tett kobling mellom besøksforvaltning og et regenerativt utviklingsperspektiv. I sluttrapporten til et pilotprosjekt for besøksforvaltning i Nordland²⁶ konkluderes det med at ekte bærekraftig reiselivsutvikling må være regenerativ, noe som innebærer at den tar vare på økosystemer, er gjenopprettende og livgivende, og bidrar positivt til å ta vare på samfunn, klima og miljø. Det regenerative perspektivet er også sentralt i NOU 2023:10 «Leve og oppleve». Dette innebærer at reiselivet skal bidra til å «reparere og gjenoppbygge lokale økosystemer og styrke lokalsamfunnet». ²⁷

Figur 12 Modell for bærekraftig utvikling. Modellen er basert på Brown et al. (2018) og Gjørvaad (u.å) og hentet fra NOU 2023:10 (NFD 2023 s. 29). Linjen i midten viser et likevektspunkt hvor målet er netto null i miljøpåvirkning, altså hvor vi «gir tilbake like mye som vi tar».

²⁶ Stokke med flere, «Bærekraftig og bruksretta besøksforvaltning – erfaringer fra kommunal planlegging i Nordland.» 2023 side 38-47

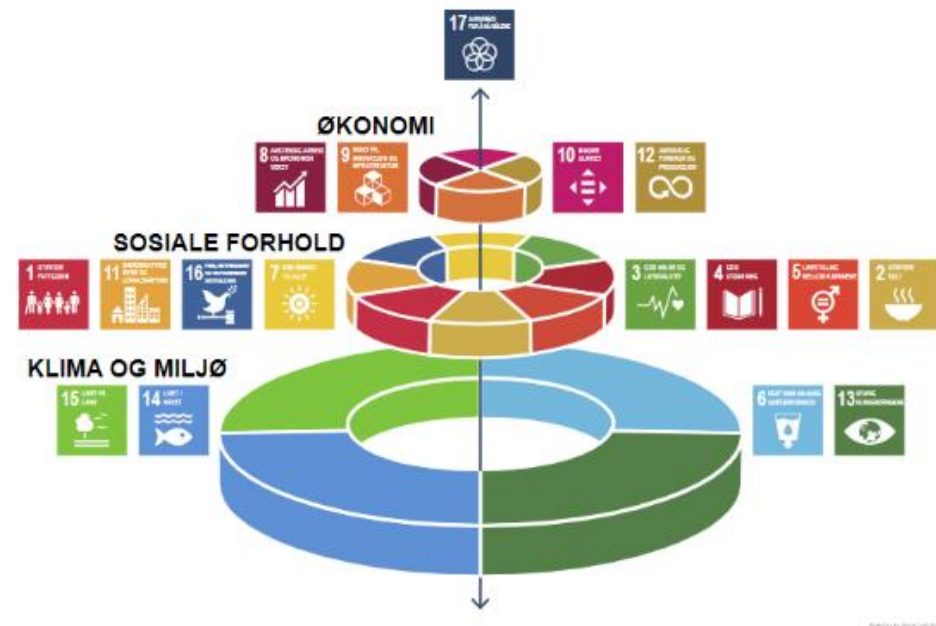
²⁷ NFD. «Leve og oppleve. Reisemål for en bærekraftig fremtid. NOU 2023:10» 2023 side 25.

6 Vurdering av organisatoriske modeller som kan være aktuelle i for Lysefjorden

I dette avsnittet ser vi på ulike organisatoriske modeller som kan være aktuelle i Lysefjorden. Utgangspunktet for vurderingene er visjonen om «Nordens mest bærekraftige reiselivsdestinasjon», samt innsatsområdene beskrevet under punkt 4.1. og avveiningene som må gjøres i forholdet mellom vern og bruk, der målet er en god forvaltning av natur, kulturmiljø og landskap samtidig som man legger til rette for reiseliv og annen næringsvirksomhet.

Dette betyr at en, litt spissformulert, må ha en organisering som er helhetlig, som sikrer både vern og bruk og som bidrar til gjennomføringsevne (ref. bryllupskakemodellen forklart under punkt 4.1), der hensyn til klima, miljø og naturmangfold ligger som et premiss for å få til sosial og økonomisk bærekraft.

Bredden i tiltak og interesser er så omfattende at en sannsynligvis må se på ett sett av organisatoriske virkemidler. Samtidig viser gjennomgangen i kapitel 5 at det er stor sammenheng mellom prinsippene for vern av natur-, kulturmiljø- og landskap og prinsippene for bærekraftig destinasjonsutvikling. **Dette gjør at moderne besøksforvaltning på mange måter er der alle interessenter og interesser i den regionale planen møtes.**

Figur 13 FNs bærekraftsmål - bryllupskakemodellen. (Kilde: Azote for Stockholm Resilience Centre, Stockholm University CC BY – ND 3.0)

Vår vurdering er at det viktigste for gjennomføring av den regionale planen er å **identifisere hvem som skal ha ansvar for å koordinere arbeidet og sikre helheten**. Nedenfor går vi gjennom hvilke organisasjonsformer som kan være egnet til dette, og ser på deres sterke og svake sider. En av modellene som vurderes er den modellen man har i dag med Lysefjorden Utvikling som utviklingsselskap for området.

Nasjonalpark og naturreservater etableres med utgangspunkt i særskilte naturkvaliteter. Det foreligger ikke kunnskap som sier at Lysefjorden som helhet har kvaliteter som gjør planområdet aktuelt som nasjonalpark eller naturreservat. Disse modellene behandles derfor ikke her. Dette betyr ikke at det ikke internt i planområdet er enkelte områder som kan kvalifisere som nasjonalpark eller naturreservat. For eksempel finnes det i området allerede naturreservater. Miljødirektoratet har også foreslått nasjonalpark rundt Preikestolen, jf. punkt 2.1. Denne har ikke påvirkning på vår vurdering av organisering for helheten, og behandles derfor som et separat tema i kapitel 8.

Stiftelsen Preikestolen skal i henhold til vedtektene «*legge til rette for reiseliv og utvikling av tilknyttede nærings- og*

Foto: Thoms Rasmus Skaug / Visitnorway.com. På tur til Skåpet.

Foto: Thoms Rasmus Skaug / Visitnorway.com. Turskilt på Flørli.

friluftaktiviteter i Preikestolområdet i tråd med de til enhver tid gjeldende planer for området».²⁸ I dette ligger at Stiftelsen vil være forpliktet av den nye regionale planen når den vedtas. Stiftelsen er slik den er i dag, ikke relevant for organisering av helheten i Lysefjorden. Den omtales derfor heller ikke i dette kapitlet, men omtales i vurderingen av forholdet mellom en koordinerende organisasjon på Lysefjorden-nivå og organiseringen på de ulike besøksmålene i Lysefjorden.

6.1 Organisering som et landskapsvernområde

Landskapsvernområder etableres etter Paragraf 36 i Naturmangfoldsloven, og beskrives slik av Miljødirektoratet²⁹: «et natur- eller kulturlandskap med stor økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi. Til landskapet regnes også kulturminner som bidrar til landskapets egenart.» Verneformen brukes ofte for å ta vare på kulturlandskap i aktiv bruk. Bevaring av landskapsbildet og landskapsopplevelsen er en sentral målsetting ved opprettelse av landskapsvernområder. I noen landskapsvernområder er også bestemte deler av dyre- eller plantelivet vernet.

I større landskapsvernområder etableres ofte egne verneområdestyrer. Dette ville vært naturlig også i Lysefjorden. Verneområdestyrene består av politikere fra kommuner og fylkeskommuner som inngår i landskapsvernområdet.

Verneområdestyrenes oppgaver er å lage planer for forvaltning og skjøtsel, behandle søknader om

§ 36. (landskapsvernområder)

Som landskapsvernområde kan vernes natur- eller kulturlandskap av økologisk, kulturell eller opplevelsesmessig verdi, eller som er identitetsskapende. Til landskapet regnes også kulturminner som bidrar til landskapets egenart.

I et landskapsvernområde må det ikke settes i verk tiltak som alene eller sammen med andre tiltak kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles innenfor rammen av første punktum. Nye tiltak skal tilpasses landskapet. Det skal legges vekt på den samlede virkning av tiltakene i området. I forskriften kan det gis bestemmelser om hva som alene eller sammen med andre tiltak kan endre landskapets særpreg eller karakter vesentlig, om krav til landskapsmessig tilpassing, og om ferdsel som ikke skjer til fots.

For de deler av landskapsvernområdet der bruk er en vesentlig forutsetning for å ivareta verneformålet, skal det senest samtidig med vedtak om vern etter første ledd legges frem et utkast til plan for skjøtsel for å sikre verneformålet. Planen kan omfatte avtale om bruk av arealer, enkeltelementer og driftsformer. Planen eller avtalen kan inneholde bestemmelser om økonomisk godtgjørelse til private som bidrar til området skjøtsel.

Utkast til forvaltningsplan skal legges frem samtidig med vernevedtaket. Der det også er aktuelt med skjøtelsplan, skal den inngå i forvaltningsplanen.

Figur 14 Miljødirektoratet, «Veileder M-481 Opprettelse av verneområder etter naturmangfoldloven.» 2016 side 10.

²⁸ Vedtekter Stiftelsen Preikestolen

²⁹ Miljødirektoratet, «Norges verneområder» [Link](#)

dispensasjoner, overvåke området og gjennomføre tilretteleggingstiltak.

Organisering som landskapsvernområdet vil forutsette at området reguleres som landskapsvernområde. Verneformen er mindre streng enn vern som nasjonalpark, og forutsetter i større grad at landskapet ivaretas gjennom bruk.

Formell regulering av Lysefjorden som et landskapsvernområde vil medføre noen restriksjoner i forhold til dagens bruk av området, men vil sannsynligvis kunne være forenelig med den regionale planens intensjon om bærekraftig utvikling. Utfordringen vil imidlertid være at et verneområdestyre, slik de oppnevnes og får sitt mandat, ikke vil kunne ivareta ambisjonen om utvikling som reiselivsdestinasjon. Denne organiseringen vil fungere godt i henhold til å ivareta natur, kulturmiljø og landskap, men ikke være hensiktsmessig i forhold til bærekraftig utvikling av friluftsliv, reiseliv og annen næring. Det vil altså kreve ett annet organisatorisk grep å sikre bærekraftig utvikling og samhandling mellom alle relevante interessenter. I dette ligger at en enten må ha et «verneområdestyre» med en annen sammensetning og mandat enn det som er vanlig – eller at utviklingsarbeidet må legges til en annen organisasjon.

Begrunnelsen for eventuelt å gjøre Lysefjorden til et landskapsvernområde må derfor være knyttet til å sikre natur, kulturmiljø og landskap, ikke å finne en egnet organisering. I den forbindelse bør en også ta i betraktning at området allerede er et KULA-område, noe som riktignok ikke innebærer vern, men som gir rom for innsigelser dersom det foreslås tiltak som truer kultur- og landskapsverdiene i området.

Fordel:

- Reguleringsstatus og organiseringen med et verneområdestyre gir sterkere vern for natur, kultur og miljø.

Ulempe:

- Verneområdestyret sammensetning og mandat er ikke tilpasset målet om næringsutvikling.
- Hele området vil ikke kvalifisere til landskapsvernområde, og det være behov for en forvaltningsorganisasjon for områdene som ikke dekkes av landskapsvernområdet.

6.2 Regionalpark ³⁰

En regionalpark defineres som «et geografisk sammenhengende verdifullt og verdsatt landskaps- og identitetsområde. Definerert på bakgrunn av sin unike natur- og kulturverdi».³¹ Landskapstilnærmingen «er helhetlig og inkluderer mennesker i lokalsamfunn».

Parkorganiseringen er en samarbeidsmodell for å fremme bevaring, verdiskaping og tverrsektoriell utvikling. Modellen hentet fra Mellom-Europa, der regionalparker er en godt kjent samarbeidsmodell og merkevare. Medlemsorganisasjonen Europarc Federation³² omfatter rundt 900 parker.

I Norge finnes i dag 9 parker som til sammen dekker rundt 40 kommuner. Parkene er basert på lokale initiativ og har ulike organisasjonsmodeller: Valdres Natur- og kulturpark er et kommunalt oppgavefelleskap, Finnskogen, Okstindan og Fjordkysten er foreninger, Vefsna regionalpark og Telemarkskanalen Natur- og kulturpark er underavdelinger under henholdsvis kommune og fylke, mens Nærøfjorden verdensarvområde er en stiftelse.

Første trinn i godkjenningsprosessen er å utarbeide en mulighetsstudie som beskriver bakgrunn, natur- og kulturverdier, sosioøkonomisk situasjon, aktører, organisasjoner, arealplaner, markedssituasjon med mer. Deretter utvikles en parkplan, før en i fase 3 utarbeider selve avtalen (charteret) og organisasjonen. Charteret skal gjelde for 10 år skal beskrive hvordan en skal jobbe med utviklingen på en måte som ivaretar natur-, kultur- og landskapsverdier. Når dette er på plass, kan en søke Norske Parker om godkjenning. Godkjente parker evalueres etter år 4 og år 10.

Norske parker forutsetter også at parkorganisasjonen har styrerepresentasjon fra kommune og fylkeskommune samt det de kaller «parkpartnere». Parkorganisasjonen bør i tillegg etablere et partnerskapsprogram med gjensidig forpliktende partnerskap mellom organisasjonene og partnere. I tillegg anbefales det å etablere rådgivende arbeidsgrupper utfra tema og/eller geografi.

Regionalparkmodellen har mange elementer som gjør den relevant for gjennomføring av den regionale planen i Lysefjorden. Den er basert på et bredt verdigrunnlag og tverrsektoriell utvikling. Den forutsetter en langsiktig plan, jevnlig evalueringer, offentlig medvirkning og forpliktende partnerskap mellom parkorganisasjonen og sentrale partnere. Mange av kravene er i samsvar med det

³⁰ Når denne rapporten skrives, pågår det også en prosess for å slå sammen Norske Parker og Norges nasjonalparkkommuner. Dette kan føre til endringer i Regionalparkmodellen, selv om intensjonen er at regionalpark som konsept skal bestå. Det som beskrives her er modellen slik er pr mai 2024.

³¹ Norske Parker – levende landskap. [Link](#)

³² [Europark](#) Federation. [Link](#)

Lysefjorden allerede har gjennom den regionale planen, strategien til Lysefjorden utvikling, ordningen Bærekraftig reisemål og nasjonale turiststier

Bergen reiselivslag, som også omfatter 11 omlandskommuner, vurderer nå å ta flere av elementene fra regionalparkmodellen inn i sitt arbeid med å utvikle Bergen som bærekraftig reisemål. Det kan være aktuelt for Lysefjorden også om en ikke ønsker å søke regionalparkstatus.

Tidligere hadde regionalparkene også en årlig grunnfinansiering fra daværende kommunaldepartementet. Denne er nå falt bort. Norske Parker som interesseorganisasjon jobber for å få til en tilsvarende ordning fremover. Pr nå er imidlertid den største fordel av å være regionalpark at en er en del av en større organisasjon som kan jobbe med rammebetingelser, erfaringsutveksling mm. Internasjonalt vil en også ha nytte av Regionalparkbegrepet som merkevare.

Fordeler:

- Passer for hele planområdet.
- Krav til langsiktige styringsdokumenter.
- Forpliktende offentlig-privat samhandling.
- Å være en del av en organisasjon som jobber med rammebetingelser og erfaringsutveksling.
- Internasjonalt kjent merkevare.
- Internasjonalt kunnskapsnettverk.

Ulemper:

- Må søke opptak, innfri gitte kriter.
- Evalueringer og krav som kan være unødig byråkratiserende, dersom de ikke bidrar til bedre forvaltning enn det man har i dag.
- Parkene har mistet den statlige grunnfinansieringen de opprinnelig hadde

6.3 Destinasjonsledelse etter Innovasjon Norges merkeordning

Innovasjon Norges merkeordning Bærekraftige reisemål stiller krav om at merkede reisemål skal ha en destinasjonsledelse (også kalt reisemålsledelse) som koordinerer arbeidet på reisemålet når det gjelder «samfunnsøkonomiske, kulturelle, klima- og miljømessige forhold» (se også punkt 5.3.1). Kravet kom i den tredje versjonen av standarden. Destinasjonsledelse er derfor en relativt ny måte å organisere samarbeidet innenfor ulike reisemålet på.

Både den nasjonale strategien «Sterke inntrykk med små avtrykk»³³ og NOU'en «Leve og oppleve»³⁴ legger stor vekt på destinasjonsledelsens betydning for å sikre en helhetlig og bærekraftig utvikling. I NOU'en beskrives det slik: «Reisemålsledelse handler om å definere og koordinere utviklingen av et mer bærekraftig reiseliv på reisemålet. Reisemålsledelsen er en bredt sammensatt gruppe med deltagere fra privat, offentlig og frivillig sektor og eventuelt andre aktører i lokalsamfunnet, som samarbeider for å oppnå visjonen og målene for reisemålet.»³⁵

Utover det som står i standarden for Bærekraftig reisemål er det ingen kriterier eller beskrivelse av hva som er en god destinasjonsledelse. Dette betyr at reisemålene selv må definere hvilke aktører som er avgjørende for å sikre en helhetlig og bærekraftig utvikling på sitt reisemål, og selv fastsette mandat og arbeidsform for destinasjonsledelsen. Det er derfor stor variasjon i måten destinasjonsledelsene er organisert på. En vanlig tilnærming er imidlertid at destinasjonsledelsen skal koordinere gjennomføring av den overordnede strategien for reisemålet, og med den kan også bidra til å adressere muligheter og utfordringer som oppstår.

Som et reisemål innen ordningen «Bærekraftig reisemål» har Lysefjorden Utvikling også etablert en destinasjonsledelse. Denne består i dag av styret og administrasjonen i Lysefjorden Utvikling AS og Stiftelsen Preikestolen, dvs. primært fylkeskommunen, kommunene og Stavanger turistforening (DNT). Dersom man ønsker å beholde merket vil det være krav om en destinasjonsledelse også fremover. Det er derfor viktig å finne ut hvordan destinasjonsledelsen skal utformes for å bidra til en helhetlig og effektiv organisering i området

³³ NFD, «Nasjonal reiselivsstrategi 2030», 2021

³⁴ NFD, «Leve og Oppleve. Reisemål for en bærekraftig fremtid. NOU 2023:10.» 2023

³⁵ NFD, «Leve og Oppleve. Reisemål for en bærekraftig fremtid. NOU 2023:10.» 2023, side 11

Fordel:

- Skal sikre koordinering av samfunnsøkonomiske, kulturelle, klima- og miljømessige forhold på reisemålet.
- Deltakere og mandat kan skreddersys for aktørsituasjon og mål for regionalplan.

Ulempe:

- Er påkrevd for merkede reisemål som Lysefjorden. Er derfor en premiss som må hensyntas i en fremtidig struktur.
- Kan oppleves som uklart, jf. ingen gitte rammer for mandat, utvelgelse og juridiske forhold.
- Kan fremstå som for reiselivsrettet og usikkert om modellen ivaretar en god nok helhetlig offentlig forvaltning av området.

Foto: Torild Moland / TravelStock, Radiobua i Lysefjorden.

6.4 Lysefjorden Utvikling AS

Lysefjorden Utvikling AS er etablert som et regionalt utviklingsselskap med bredt eierskap. Lysefjorden Utvikling har også som forvalter av merket «Bærekraftig reisemål» etablert den påkrevde reisemålsledelsen i Lysefjorden, som er beskrevet i punkt 6.3. Lysefjorden Utvikling har eget styre, men delt ledelse med Stiftelsen Preikestolen.

Lysefjorden Utvikling jobber innen et bredt felt av oppgaver, selv definert som: næringsutvikling, vertskap og infrastruktur. Selskapet har for eksempel vært sentral i utformingen av forslag til nytt opplegg for rutebåt på Lysefjorden, har avtale med Stavanger kommune om vedlikehold og drift i Flørli, og jobber på bakgrunn av siste innbyggerundersøkelsen med tiltak for å redusere villcamping. Figur 15 viser en oppsummering av strategien til Lysefjorden Utvikling. En revidering av denne er planlagt når regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet er ferdig.

Figur 15 Oppsummering av strategien for Lysefjorden utvikling. Kilde: Lysefjorden Utvikling as. Årsrapport 2023, side 14.

Lysefjorden Utvikling har ikke ansvar for markedsføringsoppgaver. Ansvar for markedsføring, herunder ansvarlig markedsføring hadde vært hensiktsmessig som en del av arbeidet med besøksforvaltning, og målet om «rett gjest på rett sted til rett tid». Kjennskap til hele kundereisen og dyp markedsinnsikt er viktig for å treffe godt med relevant informasjon. I dette ligger både å markedsføre opplevelsene, men også avklare forventningene fra reisemålet, allerede før den besøkende fatter beslutning om besøk, og senere gi nødvendig informasjonen der det er relevant og slik sett bidra til gode gjesteopplevelser og -adferd.

Lysefjorden Utvikling nyter utfra vår kunnskap høy tillit hos aktører og interessenter. Både i kunnskapsgrunnet og samtalene som er gjennomført i forbindelse med denne kartleggingen fremkommer det at selskapet har få ressurser, men får gjort mye innen knappe rammer. Lysefjorden Utvikling er gjennom flere av sine oppgaver involvert i tilrettelegging og utviklingstiltak knyttet til natur- og kulturmiljø og landskap. Selskapet har imidlertid ikke noe mandat knyttet til vern og forvaltning. Oppgavene gjennomføres derfor utfra målet om Lysefjorden som et «innovativt, helårig og bærekraftig reisemål».

Fordel:

- Etablert selskap med bredt eierskap og høy tillit lokalt.
- Verdigrunnlag knyttet til bærekraft og samfunnsutvikling.
- Gjennomføringsevne.

Ulempe:

- Små rammer, personavhengig.
- Ikke mandat knyttet til natur-, kulturmiljø og landskap.
- Ikke mandat knyttet til markedsføring / ansvarlig markedsføring.

7 Oppsummering og anbefaling

7.1 Viktige mål for organiseringen

Målet for den nye organiseringen er å sikre gjennomføring av mål, strategier og tiltak i ny regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet. I dette ligger at organiseringen skal:

- sikre attraksjonskraft, planlegging, utvikling og drift på de ulike innfallsportene og besøksmålene i Lysefjorden.
- ivareta natur, kulturmiljø og landskap både generelt og i verneområder og andre hensynssoner, på en måte som gir lokal verdiskaping og gode lokalsamfunn.

Dette omfatter en rekke ulike oppgaver og kompetanseområder. Erfaringene fra innværende plan tilsier at oppmerksomheten rundt forvaltning og ivaretagelse av natur, kulturmiljø og landskap må styrkes i neste fase. Dette er også i tråd med «bløtkakemodellen» av FNs bærekraftsmål (se figur 7 under punkt 4.1.).

Kunnskapen som er opparbeidet gjennom den positive utviklingen til nå, gjør at det er gode muligheter for å nå ambisjonen om «Lysefjorden som Nordens mest bærekraftige reiselivsdestinasjon». Dette krever imidlertid god samhandling med klare roller, tillit og der ulike aktører ivaretar helhetsperspektivet innenfor sine respektive arbeidsområder.

For å beholde Lysefjorden som et natur- og kulturlandskap tilrettelagt for friluftsliv og reiseliv, vil ambisjonene i planen kreve betydelige investeringer i infrastruktur og tilrettelegging. Dette taler for et sterkt offentlig engasjement og et mål om verdiskaping, ikke bare økonomisk, men også når det gjelder til ressursgrunnlag og livskvalitet. Motsatt kan en tenke seg en mer kommersiell utvikling der større aktører etablerer seg og i noe grad bidrar til infrastrukturbygging på grunn av utbyggingsavtaler og lignende.

En av forklaringene på dagens suksess er evnen til kontinuerlig utvikling og å forebygge fremfor å reparere. utfordringer knyttet til klima- og naturkrise, forventet økt tilstrømming av reisende til Norge på grunn av hetebølger og branner i Europa gjør at klimatilpasning, markedsforståelse og håndteringsevne blir enda viktigere fremover.

Generelt anslås det at norsk reiseliv vil ha en vekst på 40-50% frem mot 2030. En vesentlig del av dette vil være internasjonale ankomster. For eksempel anslår World Travel & Tourism Council at Norge i 2030 vil ha 8,6 millioner internasjonale ankomster, noe som er en økning på 45% fra 2019. På samme måte har regjeringens satsning på reiseliv som eksportnæring mål om 67% vekst i eksportinntektene fra 2019-2030. Stiftelsen Preikestolen har på bakgrunn av dette utarbeidet prognoser som viser at besøkstallet på Preikestolen i 2030 kan komme opp mot 600 000 per år, og på enkelte toppdager gå langt over anslått maks kapasitet på 6 000

besøkende per dag. En fremtidig organisering må altså være effektiv, omstillingsdyktig og ha hensiktsmessige rammer for å drive besøksforvaltning i forhold til 4R-modellen (figur 8) der det også handler om å tiltrekke seg rett type besøkende.

7.2 Anbefaling av organisatorisk modell for Lysefjorden

Utviklingen av Lysefjorden som bærekraftig besøksmål har vært vellykket til nå. Samtidig oppfatter vi at det er stor felles vilje til å være føre var for å sikre at natur og kulturmiljø blir ivaretatt fremover. Det er viktig at vurderingene som gjelder organisering både ser sammenhengen, men også skiller mellom det organisatoriske og de arealmessige premissene som er gitt i området, gjennom naturreservater, KULA-status, forslag om nasjonalpark med mer.

Nasjonalpark og naturreservat

Det foreligger ikke kunnskap som viser at utredningsområdet som helhet har naturkvaliteter som tilsier at Lysefjorden bør bli nasjonalpark eller naturreservat. Om så ville også det strenge vernet gjort det vanskelig å utvikle reiseliv og annen næring. Status som nasjonalpark og naturreservat kan imidlertid være relevant for deler av området.

Landskapsvernområde

Utredningsområdet fyller på mange måter krav til landskapsvernområde, jf. økologisk, kulturell og opplevelsesmessig verdi. Status som landskapsvernområde tilsier imidlertid at en ikke skal ta området i bruk til nye formål. Denne organiseringen er derfor heller ikke egnet for området som helhet, men kan selvfølgelig være relevant for deler av området. Det er imidlertid viktig å se at planområdets status som KULA-området i stor grad bygger på de samme verdiene som et landskapsvernområde, men uten tilsvarende restriksjoner. Det betyr at en bør sikre viktig kulturlandskap og kulturmiljøer på annen måte.

Regionalparkmodellen

Regionalparkmodellen har store likhetstrekk med den helhetlige utviklingen en ønsker å gjennomføre i Lysefjorden. I tillegg til helhetsperspektivet er det særlig 10-års planen (Charteret) og partnerskapstenkningen som er relevant. En regionalpark forutsetter også tung involvering fra kommune og fylkeskommune, slik en allerede har gjennom Lysefjorden Utvikling. Den regionale planen vil på mange måter også fylle samme funksjon som charteret i en regionalpark. Hvis Lysefjorden skal organiseres som en Regionalpark vil organisasjonene og styringsverktøyene som finnes enten måtte «omorganisere», eller legges ned og det må etableres noe nytt. Vår vurdering er at en så stor endring medfører en risiko uten noen særlig gevinst, særlig nå som regionalparkenes ordning om en statlig grunnfinansiering er borte.

Bærekraftig reisemål og destinasjonsledelse

Som bærekraftig reisemål må Lysefjorden ha en såkalt destinasjonsledelse. Det finnes imidlertid få formelle krav til hvordan en destinasjonsledelse skal settes sammen og heller ikke hvilket mandat den skal ha. Så lenge den fyller Innovasjon Norges minimumskrav til representasjon kan destinasjonsledelsen altså utformes på den måten som er mest hensiktsmessig i forhold til løsningen totalt sett.

Lysefjorden Utvikling

Gjennomgangen over viser at det ikke er noen alternativene som utmerker seg som spesielt egnet. Vår anbefaling er derfor at en tar utgangspunkt i den organiseringen som er der i dag og videreutvikler den for å gjennomføre den nye regionale planen. I praksis betyr dette at vi anbefaler en videreutvikling av Lysefjorden Utvikling AS som utviklingselskap for området. Dette begrunner vi ut fra følgende:

- Selskapet er etablert med eiere som gjenspeiler samfunnsoppdraget. Rogaland fylkeskommune er største enkelteier med 29,7%, og har sammen med eierkommunene over 80% av aksjene.
- Selskapets strategi og arbeidsområder har mange likhetstrekk med tiltakene som ligger i forslag til ny regional plan.
- Selskapet er initiativtaker og forvalter av Lysefjordens «Merke for Bærekraftig reisemål» og har gjennom det også etablert en destinasjonsledelse som kan videreutvikles/tilpasses fremtidig organisering.
- Selskapet er et aksjeselskap, noe som gir gode rammer for eierstyring og som også gjør det mulig å invitere inn flere interessenter om det er ønskelig.

Alt dette gjør at Lysefjorden Utvikling relativt enkelt kan skaleres opp til å ta en enda tydeligere rolle i gjennomføring av den regionale planen. Om ønskelig kan en også endre navn på selskapet for å signalisere endringen. I det følgende kaller vi det derfor kun for aksjeselskapet.

Anbefalingen er videre at Stiftelsen Preikestolen opprettholdes som egen organisasjon med ansvar for forvaltningen av Preikestolen. Bakgrunnen for dette kommer frem i punkt 7.3.3

Aksjeselskapet jobber allerede tett opp mot de prinsippene som OECD lanserte for gjenoppbygging av reiselivet etter pandemien (se tekstboks), og som ligger som føringer i Nasjonal reiselivsstrategi 2030.³⁶

Prinsipper for gjenoppbygging av reiselivet etter pandemien (OECD 2021)

- Tenkt nytt om mål for suksess. Ikke volum, men samarbeid på tvers for å oppnå positive effekter for hele reisemålet.
- Ha en helhetlig strategi for nærings- og samfunnsutvikling.
- Tydelig rolleavklaring og formelle samarbeid på reisemålet.
- Støtt overgangen til en grønn økonomi med lave utslipp. Strategier og mål må kobles tydelig til FNs bærekraftsmål.
- Det må legges til rette for bærekraftige løsninger i hele verdikjeden.
- Utvikle mer bærekraftige forretningsmodeller.
- Innfør bedre datagrunnlag. Se etter mulighetene for å kombinere tradisjonelle data med stordata.

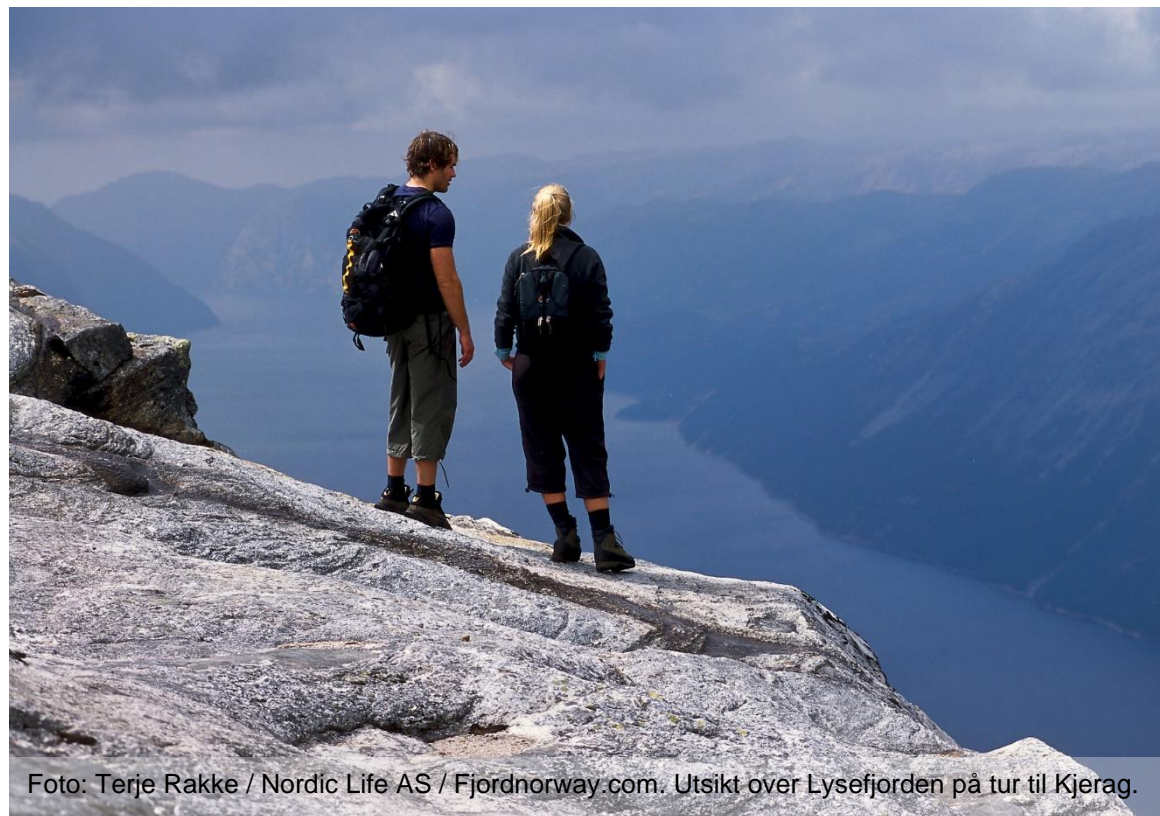

Foto: Terje Rakke / Nordic Life AS / Fjordnorway.com. Utsikt over Lysefjorden på tur til Kjerag.

³⁶ NFD, «Nasjonal reiselivsstrategi 2030» 2021

7.3 Om aksjeselskapet og koblingen til den regionale planen

Nedenfor kommenterer vi mer konkret momenter vi tenker er viktige å ivareta i organiseringen av og rundt aksjeselskapet. Den nåværende og nye organiseringen er også illustrert helt overordnet i punkt 7.4.

I henhold til vedtektene skal selskapet «utvikle Lysefjorden som attraksjon og reisemål og bidra til næringsutvikling i og rundt fjorden samt hva hermed står i forbindelse, herunder å delta i andre selskaper med lignende virksomhet.»³⁷ For å tydeliggjøre aksjeselskapets forpliktelse overfor den regionale planen bør en legge inn en formulering slik en har i Stiftelsens vedtekter som sier at virksomheten skal drives «i tråd med de til enhver tid gjeldende planer for området».³⁸ En kan selvfølgelig også gjøre formuleringen enda tydeligere koblet til den regionale planen.

7.3.1 Etablering av et overordnet Forum Lysefjorden

De forvaltningsmessige rammene for natur, kulturmiljø og landskap vil være nedfelt i den regionale planen og andre styringsdokumenter. For å styrke oppmerksomheten på dette kan en også legge inn dette samt ambisjonen om «Nordens mest bærekraftige reiselivsdestinasjon» som en tydeligere premiss i aksjeselskapets mandat.

Kommuner og fylkeskommune er allerede på eiersiden i selskapet. Andre aktører innen natur-, kulturmiljø- og landskapsforvaltningen kan også inviteres inn som eiere for å sikre økt innflytelse. Sannsynligvis vil forvaltningen utfra sin rolle ikke ønske dette. En kunne også tenke seg at det etableres en styringsgruppe der forvaltningen deltar. Vår vurdering er imidlertid at en styringsgruppe normalt vil være et besluttende organ, noe som kan være utfordrende både for forvaltningen og i forhold til aksjeselskapets styre. En styringsgruppe vil også ofte ha en funksjonstid knyttet til et prosjekt, og ikke til en langsiktig utvikling slik en ønsker i Lysefjorden.

En bedre modell er da at det etableres et overordnet forum der også natur-, kulturmiljø og landskapsinteressene, men også lokalsamfunn er representert. Forumet kan møtes 2-4 ganger i året for å gå gjennom status, utfordringer og muligheter og dele erfaringer i utviklingen av Lysefjorden. Signalene fra forumet bør være retningsgivende både for aksjeselskapet, for Stiftelsen Preikestolen og forvaltningen. Hovedsak og fast post på Forum Lysefjorden sin agenda bør være oppfølging av regional plan med tilhørende handlingsplan og besøksstrategi for området. Rådsmøtene kan gjerne også ha faglige innlegg med eksterne innledere.

³⁷ Vedtekter for Lysefjorden Utvikling

³⁸ Vedtekter for Stiftelsen Preikestolen

Deltakerne kan være statsforvalter, kulturminnemyndigheter, naturvernforbund, næringsssjefer, kommunedirektører, velforeninger, grunneier, næringsforeninger, næringsaktører, frivillighet, samferdsel med flere. Dersom en lykkes med å gjøre rådet til et viktig, felles forum vil en bidra til at aksjeselskapets eiere og styre beholde sin styrings- og gjennomføringsevne samtidig som en sikrer bred forankring. Graden av formalisering rundt Forum Lysefjorden bør avklares.

7.3.2 Koblingen til offentlig forvaltning

Regionalplanen skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i planområdet.

Gjennomføringen av den regionale planen omfatter også oppgaver som ikke kan tillegges et aksjeselskap, men som er avgjørende for å få til en bærekraftig natur-, kulturmiljø- og landskapsforvaltning. For å få en god kobling er det viktig at aksjeselskapet og forvaltningen har den regionale planen som felles styringsdokument (se punkt 7.4) og at en viderefører en arbeidsform med høy grad av samarbeid og dialog. Forum Lysefjorden (se punkt 7.3.1) er også tenkt som et verktøy for å kunne avklare muligheter og utfordringer i forkant slik at en i størst mulig grad unngår situasjoner der forvaltningen må komme med innsigelser. Dette betyr at koblingen mot den delen av forvaltningen som ikke er på eiersiden vil skje på tre måter:

1. Den regionale planen med handlingsplan, besøksstrategi med mer blir aktørenes felles styringsdokument.
2. Forum Lysefjorden brukes til evaluering, gjennomgang muligheter og utfordringer samt presentasjon av nye planer. Her kan aktørene i felleskap diskutere løsninger og gi signaler på hva som er ønskelig og/eller problematisk.
3. Både aksjeselskapet og forvaltningen konsulterer relevante instanser i forbindelse med nye planer og prosjekter, og involverer dem på hensiktsmessig måte.

Målet med denne tilnærmingen er at man gjennom å fange opp signaler tidlig i prosessen kan legge opp prosjekter og tiltak på en måte som balanserer interesser og sikrer samarbeid i både planlegging og gjennomføring. Slik vil en skape en samhandlingsarena som gir synergier og effektivitet og som gjør at en unngår å komme i situasjoner der forvaltningen må stoppe pågående prosesser.

7.3.3 Forholdet mellom aksjeselskapet og Stiftelsen Preikestolen

Aksjeselskapets mandat er i henhold til vår anbefaling knyttet til gjennomføring av den regionale planen i hele Lysefjorden. Dette betyr at aksjeselskapet vil være i inngrep med de ulike besøksmålene som pekes ut i den regionale planen.

Preikestolen er på få år blitt den største, og kanskje også den best forvaltede, naturbaserte attraksjonen i Norge. Alt taler for at den vil forbli det også fremover. Preikestolens attraktivitet som besøksmål er et resultat av tidligere politiske prioriteringer. Rundt Preikestolen er det etablert en egen stiftelse som gjennom felles ledelse er tett koblet opp mot Lysefjorden Utvikling.

Det at de to organisasjonene samhandler og ikke konkurrerer fremheves av mange som en av suksessfaktorene i utviklingen til nå. Dette er et viktig kriterium også for fremtidig organisering. En del av vår vurdering har derfor vært å se på om Stiftelsen og aksjeselskapet bør slås sammen, for eksempel med forvaltningen av Preikestolen lagt til et datterselskap eller som egen avdeling i aksjeselskapet.

Begrunnelsen for å beholde Stiftelsen Preikestolen er først og fremst at forvaltningen av Preikestolen er og sannsynligvis alltid vil være, så mye mer omfattende enn forvaltningen av de andre besøksmålene i Lysefjorden. Preikestolen vil derfor kreve store ressurser og stor oppmerksomhet også fremover, ikke minst med det potensielle besøkstrykket som forventes. Det høye besøksvolumet gjør at det er avgjørende å ha god dialog med grunneiere og andre interessenter. Å løfte beslutningene til et mer regionalt nivå, kan være uheldig i forhold til den lokale forankringen.

Erfaringsmessig er det også ofte slik at drift og forvaltning av tilbud som er i gang går foran utviklingsoppgaver. Hvis Preikestolen hadde vært integrert i aksjeselskapet, kunne altså investeringsbehovet og forvaltningen av dette besøksmålet tatt for stor del av oppmerksomheten og ressursene i organisasjonen. Det kan føre til intern rivalisering og at regionalplanens ambisjon om å utvikle de andre besøksmålene får mindre oppmerksomhet. I dag søker Stiftelsen og Lysefjorden Utvikling til dels de samme, og til dels litt ulike finansieringskilder. Det er usikkert hvordan dette vil slå ut om virksomheten hadde vært samlet i en organisasjon.

Besøksvolumet og forventningen om økt tilstrømming i fremtiden, gjør at Stiftelsen sammen med andre store, naturbaserte attraksjoner, har startet en diskusjon om rammebetingelsene for denne type attraksjoner. Denne diskusjonen viktig for å bygge håndteringsevne for fremtiden, men er både politisk og juridisk krevende. En selveiende stiftelse vil stå friere til å ta denne type diskusjoner, enn om en skulle vært en del av et aksjeselskap med sterkt offentlig eierskap.

Besøksvolumet, ressursbruken og forholdet til grunneierne gjør at vår vurdering sannsynligvis ville vært å ha en egen juridisk organisasjon rundt Preikestolen også om en ikke hadde hatt Stiftelsen. Argumentet for å samle alt i en organisasjon er som nevnt å

sikre samhandling, herunder også forhold som effektivisering og kompetansebygging. Nå som det er etablert en Stiftelse, og den fungerer godt, er det imidlertid vår vurdering at det ikke er hensiktsmessig å ta risikoen som ligger i en omfattende omorganisering.

Hvis man endrer vedtektene i aksjeselskapet vil både aksjeselskapet og Stiftelsen Preikestolen være forpliktet opp mot regional plan, dermed også handlingsplaner, besøksstrategier og diskusjoner og signaler fra Forum Lysefjorden. Dette gir de to organisasjonene et felles ankerfeste. Vi har i vår nye modell også foreslått at det utformes en «juridisk forpliktende avtale som sikrer samhandling». Dette kan gjerne være i form av felles ledelse og felles styrerepresentasjon. De juridiske vurderingene av dette er beskrevet i rammen nedenfor.

Samtidig vil det være sånn at de to styrene, nettopp på grunn av ulikhetene mellom Preikestolen og øvrige Lysefjorden, kan ha forskjellig interesser slik at det oppstår motsetninger. Det er derfor viktig at en i tillegg til et juridisk rammeverk også viderefører det gode arbeidet med å bygge samhandlingskulturen i Lysefjorden.

Tiltak for å sikre samhandling og redusere risikoen for mulig fremtidig rivalisering mellom stiftelsen og aksjeselskapet.

Ett alternativ er bestemmelser om samarbeid og/eller bestemmelser om felles ledelse i form av felles styre og felles daglig leder. En samarbeidsavtale kan inngås mellom stiftelsen og selskapet, men avtalen vil være mer «robust» om partene også omfatter aksjonærene i aksjeselskapet og de som har rett til å utpeke styremedlemmer i stiftelsen. Kompetansen til å velge styret og ansette daglig leder, kan imidlertid ikke overføres til andre på annen måte enn det som følger av stiftelsesloven og aksjeloven. En forpliktende avtale vil imidlertid ikke stå seg juridisk, om noen ønsker å bryte den.

Et annet alternativ, eventuelt i kombinasjon med en avtale, vil kunne være å lage selskapsrettslige bindinger i vedtektene til stiftelsen og aksjeselskapet. Utfra aksjeloven og stiftelsesloven synes det hensiktsmessig å legge opp vedtektene slik at aksjeselskapet får avgjørende innflytelse på valget av styret til stiftelsen. Det er noe uklart om det er anledning til å vedtektsfeste at styret skal være sammenfallende med styret i aksjeselskapet. Dersom aksjeselskapet får valgretten med en tilhørende instruksjon fra eierne i aksjeselskapet om at styret i stiftelsen skal være sammenfallende med styret i aksjeselskapet vil en kunne være rimelig sikker på at man får sammenfallende styre. Vedtektene i stiftelsen kan i så fall endres slik at styrets medlemmer med varamedlemmer velges av styret i aksjeselskapet. Eksempelvis: *Styret velges av Lysefjorden Utvikling AS. Styret skal så langt det ikke er strid med ufravikelig lovgivning, være sammenfallende med styret i Lysefjorden Utvikling AS*

7.3.4 Forholdet mellom aksjeselskapet og de andre besøksmålene i Lysefjorden

Lysefjorden er et stort område bestående av ulike besøksmål og interesser. Aksjeselskapet har i henhold til sitt mandat behov for å være en aktiv partner for de ulike besøksmålene som den regionale planen peker ut, samt lokalsamfunn og næringsliv ellers. Med unntak av Preikestolen er de andre besøksmålene i en tidlig fase av sin utvikling. Samtidig er de ulike, noe som gjør at måten aksjeselskapet kan og bør involveres på vil variere fra sted til sted. Behovet for tilpasning ligger også til grunn for anbefalingen om å beholde forvaltningen av Preikestolen i egen organisasjon (punkt 7.3.3). Som en metafor kan en se for seg at aksjeselskapet legges opp som et «konsern» eller en prosjektorganisasjon, med tilstrekkelig, men ikke unødvendig formalisering som reduserer effektivitet og gjennomføringsevne.

Et viktig besøksmål i Lysefjorden er Kjerag. Her samarbeider Lysefjorden Utvikling med Stavanger Turistforening/DNT. I dag er samarbeidet regulert gjennom samarbeidsavtaler som også omfatter en tredjepart. Dette kan være hensiktsmessig for å beholde status quo. Dersom en ønsker utvikling ved innfallsporten eller på stien, kan en imidlertid ha behov for en annen type organisering og/eller andre avtaler.

Dette gjelder sannsynligvis særlig Flørli hvor det er flere eiere (både offentlige og private), behov for store investeringer og sterke kulturmiljøer å ta hensyn til. Flørli har potensial til å bli et helt sentralt knutepunkt i Lysefjorden, et besøksmål med appell til både natur- og kulturturister, men også et baseområde for besøkende som har vært på Preikestolen, Kjerag eller andre steder i fjorden. For at Flørli skal ta ut sitt potensial og komplettere de andre besøksmålene i Lysefjorden, kreves en utviklingsprosess, en helt annen organisering og ikke minst et velfungerende transportsystem på fjorden.

Per nå er det ikke mulig å si hvordan aksjeselskapet skal samhandle inn i disse ulike besøksmålene. Rollen til aksjeselskapet vil altså avhenge av hva som skal gjøres og hvilke andre aktører som er involvert. Det må altså bli opp til selskapets styre å ta stilling til hvordan det er hensiktsmessig å organisere dette i hvert enkelt tilfelle; om det er på prosjektbasis, med driftsavtaler, gjennom eierandeler eller joint ventures. Dette er i tråd med dagens vedtekter som sier: «Selskapets virksomhet er å utvikle Lysefjorden som attraksjon og reisemål og bidra til næringsutvikling i og rundt fjorden samt hva hermed står i forbindelse, herunder å delta i andre selskaper med lignende virksomhet».³⁹

³⁹ §3 i vedtekter for Lysefjorden Utvikling AS

7.3.5 Partnerskap

Vi ser at regionalparkmodellen på mange måter kunne fungert bra for fremtidig utvikling i Lysefjorden. I videreutviklingen vil vi derfor anbefale at en ser på muligheten for å ta med partnerskapstenkingen som ligger i regionalpark-modellen. I dette ligger at en etablerer et partnerskapsprogram med langsiktige og forpliktende avtaler med viktige interessenter og aktører. Stiftelsen Preikestolen har allerede partnerskapsavtaler som en også kan se til.

Partnerskaps-avtalene kan både være knyttet til intensjoner, arbeidsområder og eventuelt også finansiering. De kan både være strategiske for eksempel med velforeninger, naturverninteresser, men også operative (som for eksempel redningstjeneste med mer). Avtalene bør skreddersys for det enkelte formål, men må alle ha som mål å bidra til forventningsavklaring og forutsigbarhet. Regional plan og besøksstrategi som felles styringsdokument

Vi går ut fra at den nye regionale planen vil fungere omtrent som den ti-årige planen (charteret) i regionalpark-modellen. En forutsetning for et partnerskap rundt den regionale planen er at alle aktører har en felles visjon, ett eierskap til foreliggende plan og at det jobbes aktivt med å synliggjøre og operasjonalisere den.

Regionalplanen kommer til å si noe om ønsket utvikling per besøksmål. Den vil trolig også legge opptil at det skal lages en besøksstrategi som kan konkretisere og følge opp føringene i den regionale planen. Besøksstrategien bør få status som overordnet styringsdokument (eller Masterplan), og brukes til planlegging, utvikling, drift og ikke minst evaluering, også på møtene i Forum Lysefjorden (se punkt 7.3.1.).

For at besøksstrategien skal fungere som felles styringsdokument anbefaler vi at alle relevante aktører involveres i arbeidet med å avklare overordnet sonering av området, hvilke områder som skal tilrettelegges for hva slags bruk, hvilke områder som skal skjermes, hva som skal være innfallsporter, hvordan overvåke ferdsel også videre. Her kan også flere avdelinger i fylkeskommunen, som for eksempel samferdsel, kultur og næring, i tillegg til kommunene delta.

Besøksstrategien bør si noe om hvilken «rolle» de ulike besøksmålene skal spille i Lysefjorden, og i den sammenheng også peke på ønsket utvikling per besøksmål. Strategien må bygge på arealstatus i området, men kan også foreslå nye hensynssoner knyttet til for eksempel vern, støy, beiting eller lignende. Besøksstrategien kan derfor også utvides til å omfatte transport til og i området

ettersom dette er et særdeles viktig bidrag både til bærekraftig utvikling og kanalisering. Den kan også kobles opp med markedsvurdering og kommunikasjon, se 4R modellen; «rett antall gjester på rett sted til rett tid og i rett volum» (figur 8).

7.3.6 Lysefjorden-fondet

Det å ivareta natur- og kulturmiljø samt tilrettelegge for bærekraftig friluftsliv og destinasjonsutvikling i Lysefjorden vil kreve store ressurser til både investering og drift av infrastruktur.

De fleste land i Europa har en såkalt turistskatt som kan brukes til å finansiere slike tiltak. Det diskuteres stadig også i Norge, senest i NOU'en «Leve og oppleve»⁴⁰ som kom i etterkant av den nasjonale reiselivstrategien. Frivillige løsninger har vist seg vanskelig å få på plass. Erfaringsmessig er det slik at småskala reiselivsaktører generelt ofte har behov for drahjelp også for å utvikle egen virksomhet. Dette bildet gjelder også for Lysefjorden-regionen. I dag finansieres infrastrukturutviklingen av en rekke ulike kilder: noe brukerbetaling, en del tilskudd fra det offentlige, fra stiftelser, Miljødirektoratet med flere. Flere av dem som har bidratt i prosessen foreslår derfor å bruke det strategiske momentet som ligger i den regionale planen til å få på plass et Lysefjord-fond.

Generelt i Norge finnes en rekke kraftkommuner med egne utviklingsfond. Mange av disse har lokalsamfunn- og reiselivsutvikling i formålet. Krav og kriterier varierer. I tillegg er følgende eksempler relevante:

- Varde Investeringslaug⁴¹ er en del av prosjektet «Den smarte, grønne dalen» i Gudbrandsdal. Fondet er etablert av lokale energiselskaper, lokale sparebanker, Innlandet fylkeskommune og alle kommunene i Gudbrandsdalen. Varde investeringslaug har et rent investeringsperspektiv med tydelige avkastningskrav. Fondet går inn i tidligfase-virksomheter eller større omstillinger.
- Svalbard Miljøfond⁴². Fondet skal bidra til å sikre Svalbards særpregede natur. Midlene samles inn gjennom en avgift på kroner 150,- (hundreogfemtikroner) på alle innreiser til Svalbard. Styret for miljøfondet er oppnevnt av Klima- og

⁴⁰ NFD, «Leve og oppleve. Reisemål for en bærekraftig fremtid. NOU 2023:10.» 2023

⁴¹ Varde Investeringslaug: [Link](#)

⁴² Svalbards Miljøfond: [Link](#)

Miljødepartementet, sysselmasteren er sekretariat. Eksempler på tiltak som har fått finansiering er skiltprosjekt Longyearbyen, prosjekter innen bærekraftig turisme og dyrevelferd, men også prosjekter knyttet til forsøpling og lokalsamfunnstiltak.

Også på Nordkapp har det vært forsøk på å få avsette kroner 50,- av hver inngangsbillett til et fond, noe som ville ha gitt en inntekt på kr 14-15 millioner kroner per år. Dette har ikke latt seg realisere.

I forhold til et eventuelt Lysefjorden-fond er det nyttig å vurdere følgende:

- Det økonomiske: hvor midlene skal komme fra, om fondet er stort nok til at en kan dele ut rentene og slipper å tære på kapitalen. Hvis ikke kan det vurderes å gjøre fondet tidsavgrenset, vedta at midlene skal brukes til å foreta et løft i en avgrenset periode.
- Formålet: om midlene skal brukes til infrastruktur og/eller om det skal brukes som tilskudd til etablering og bedriftsutvikling, i tilfelle også om det skal være krav til avkastning.
- Det forvaltningsmessige: hvem skal utgjøre styret, hvilke rammer skal ligge til grunn, hvordan rapportere også videre.

De positive erfaringene med planen fra 1992, og ambisjonen om Lysefjorden som «Nordens mest bærekraftige reiselivsdestinasjon» kan gjøre det mulig å mobilisere bedrifter i regionen til å være med på et fond for gjennomføring av ny regional plan. Det vil etter vår kunnskap være noe nytt, og gi regionale bedrifter mulighet til å bidra inn i en ambisiøs satsning på noe som kan bli en modell for fremtidig reiselivsutvikling. De vil også kunne bidra til å forsterke den regionale attraksjonskraften, noe som er viktig i bedriftenes egen konkurranse om fremtidig arbeidskraft. I tillegg til å delta finansielt vil bedriftene også kunne bidra med kompetanse både på generelt nivå og i forhold til enkeltprosjekter. Innretning og utforming av et slikt fond vil måtte drøftes med aktuelle deltakere. En kan imidlertid tenke seg at selve forvaltningen ble foretatt av fylkeskommunen, kommunene og representanter fra bedriftssiden.

7.4 Organisasjonskart

Modellen i figur 16, på neste side, viser nåværende modell for organisering av de to sentrale organisasjonene i Lysefjorden: Stiftelsen Preikestolen og Lysefjorden Utvikling AS. Her fremkommer også det som av mange fremheves som et suksesskriterie: samhandlingen mellom de to organisasjonene som per nå skjer gjennom felles ledelse.

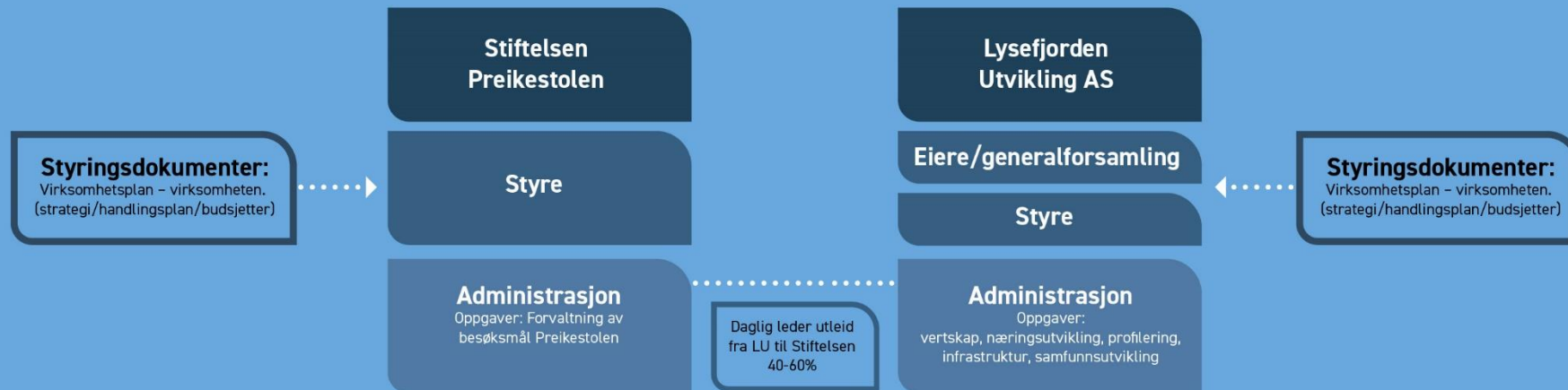
Stiftelsen Preikestolen er allerede gjennom sine vedtekter forpliktet av den regionale planen. Anbefalingen i denne kartleggingen er at det gjennomføres en vedtektsendring i Lysefjorden Utvikling AS (kalt aksjeselskapet) som også styrker dette selskapets forpliktelse til regional plan.

Modellen i figur 17 skisserer forslag til ny organisering, slik det er beskrevet i punkt 7.3. Forskjellen mellom nåværende modell og den nye modellen er illustrert med hvite bokser.

Modellene beskriver forholdet mellom de to organisasjonene, og mellom organisasjonene og den regionale planen. Den interne organiseringen i de to virksomhetene er ikke en del av mandatet i kartleggingen, og beskrives derfor ikke.

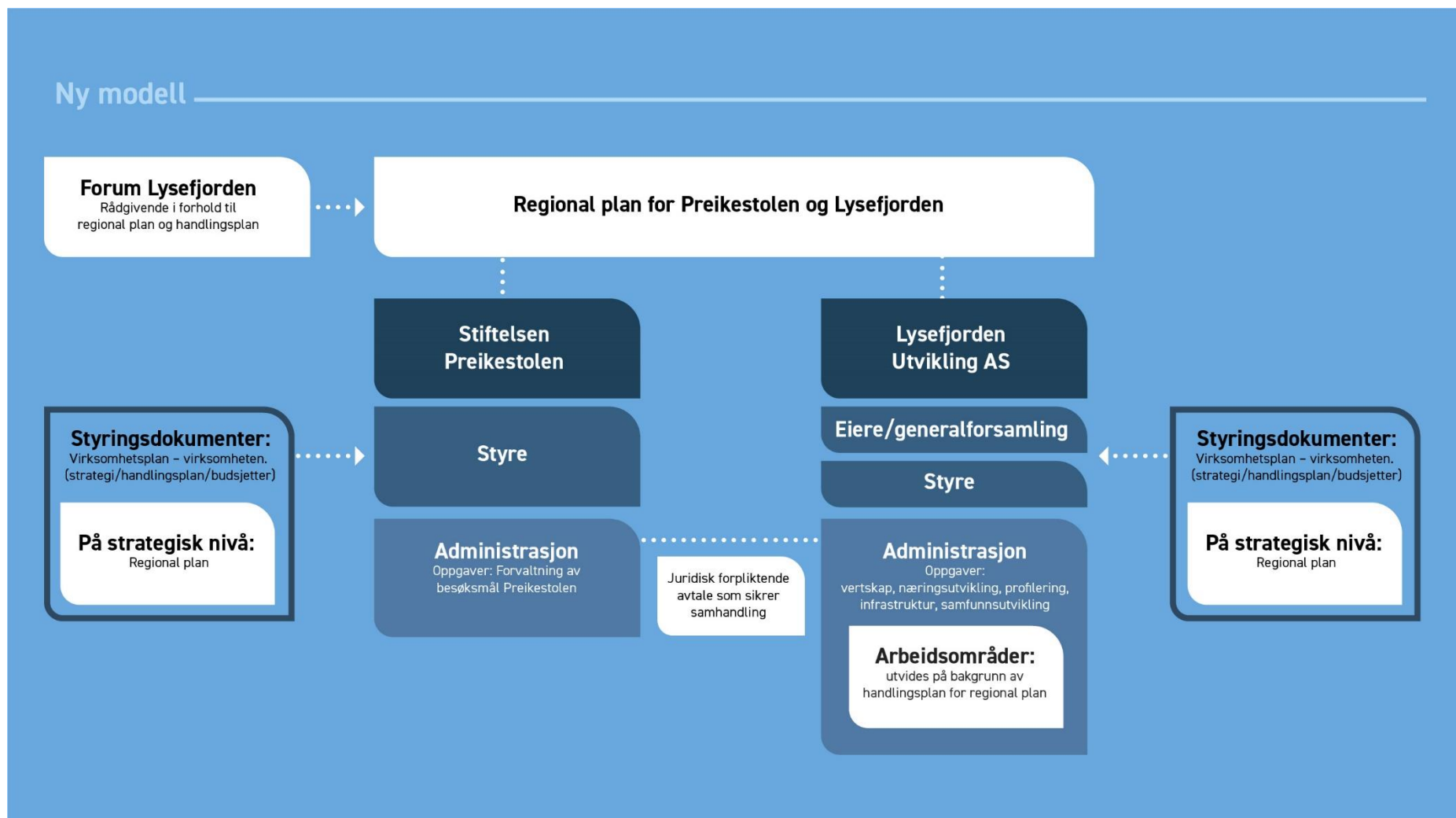
Modellen er basert på at Stiftelsen sitt arbeid vil være knyttet til Preikestolen, mens aksjeselskapet skal jobbe i Lysefjorden ellers, og at god samhandling og koordinering mellom disse er avgjørende, også i fremtiden.

Nåværende modell

Figur 16 Nåværende organisasjonskart. Illustrert v/Mimir as.

Ny modell

Figur 17 Forslag til ny organisasjonsmodell. Illustrert v/Mimir as.

8 Mulig Preikestolen nasjonalpark

8.1 Nasjonalpark

Som nevnt under avsnitt 2.1. har Miljødirektoratet foreslått at det etableres en nasjonalpark på 192km² rundt Preikestolen. På grunn av manglende tilslutning hos kommunene er planen nå stilt i bero. Denne kartleggingen skal imidlertid allikevel gjør en vurdering av hvilken effekt det vil få for attraktivitet og drift om nasjonalparken opprettes. Vurderingen tar ikke stilling til verneverdiene. For vårt formål er det viktigste å ha med seg at det foreslåtte arealet skal gå fra fjorden og opp i høyfjellet. Det vil dermed også dekke stien opp til plataet.

En nasjonalpark er, med unntak av naturreservat, den strengeste verneformen som finnes i norsk naturforvaltning, se figur 16.

Vernestatusen gir normalt store begrensninger i forhold til det som kalles varig påvirkning, det vil si bygninger og annen tilrettelegging som endrer landskapet. Detaljer om hva som er tillatt og ikke avhenger av verneformålet og vil fremkomme av verneforskriften. For eksempel vil det i hekkeområder kunne være restriksjoner på all ferdsel i deler av året.

§ 35. (nasjonalparker)

Som nasjonalpark kan vernes større naturområder som inneholder særegne eller representative økosystemer eller landskap og som er uten tyngre naturinngrep.

I nasjonalparker skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta verneformålet. Forskriften skal verne landskapet med planter, dyr, geologiske forekomster og kulturminner mot utbygging, anlegg, forurensning og annen aktivitet som kan skade formålet med vernet, og sikre en uforstyrret opplevelse av naturen. Ferdsel til fots i samsvar med friluftslovens regler er tillatt. Slik ferdsel kan bare begrenses eller forbys i avgrensede områder i en nasjonalpark, og bare dersom det er nødvendig for å bevare planter eller dyr, kulturminner eller geologiske forekomster.

Utkast til forvaltningsplan skal legges frem samtidig med vernevedtaket. Der det også er aktuelt med skjøtselsplan, skal den inngå i forvaltningsplanen.

Figur 18 Miljødirektoratet, «Veileder M-481 Opprettelse av verneområder etter naturmangfoldloven.» 2016 side 9.

I Miljødirektoratets begrunnelse for vern av området er det oppgitt at det foreslåtte området har en rekke truede og sjeldne arter og at den største trusselen er arealendringer.⁴³ Som aktuell verneform oppgis nasjonalpark og deler som landskapsvernområde. Dette er en løsning som nå velges i forbindelse med etablering av Hornelen nasjonalpark i Bremanger. Hornelen er den høyeste sjøklippen i Nord-Europa, og ble nylig tilrettelagt med Via ferrata⁴⁴. Arealet som benyttes i forbindelse med Via Ferrataen reguleres der som landskapsvernområde, det vil si med en vernestatus som gir betydeligere færre restriksjoner enn nasjonalpark (se figur 14, avsnitt 6.1). En slik løsning *kunne* være forenlig med driften av Preikestolen som nasjonal turiststi. En nasjonalparkstatus for hele området kunne ikke det. Det er også viktig å presisere at en verneprosess går gjennom flere faser, og omfatter mange muligheter til dialog og innsigelser.

Det er vanskelig å gjøre noen vurderinger av hvordan en eventuell nasjonalparkstatus vil slå ut for markedets oppfatning av Preikestolen. Generelt vet man at internasjonale besøkende er mer opptatt av nasjonalparkstatus enn norske. Vi ser imidlertid at en nasjonalparkstatus i seg selv sjelden er motiv for besøk.

Et eksempel som illustrerer dette, er fra brukerundersøkelsen gjort for Lofotodden nasjonalpark, sommeren 2019; her oppga godt over halvparten av respondentene at de ikke var klar over at Lofotodde var vernet som nasjonalpark før de kom til området. En forklaring beskrives som «at mange av brukerne har som motiv å besøke et turmål inne i nasjonalparken og ikke nasjonalparken i seg selv».⁴⁵ Det viser seg også at de besøkendes kunnskap om sentrale verneregler er «noe svak». For nasjonalparker som for andre områder er det hva man kan oppleve som er det avgjørende. Etterspørselen bygges først og fremst gjennom delingsverdi, det vil si at de besøkende deler bilder og reiseinformasjon via sosiale medier.

Trolltunga er for eksempel ikke nasjonalpark, men hadde plutselig rundt 90 000 besøkende per år. Reinebringen ble tilrettelagt som turområde for å avlaste Lofotodden nasjonalpark, og har nå fått så mye besøk at det er blitt et problem i seg selv. Preikestolen er allerede godt etablert som besøksmål, har høy gjestetilfredshet, stor delingsverdi og rykte som godt forvaltet. Dette gjør at Preikestolen er attraktiv som den er. Det er lite trolig at en vernestatus vil endre på dette. Hadde Preikestolen vært preget av overturisme, slitasje og press kunne kanskje en vernestatus signalisert en opprydning og dermed på sikt bidratt til økt attraksjonskraft.

⁴³ Miljødirektoratet, «Bevaring av verdifull natur. Anbefalinger og vurderinger av foreslåtte områder i kategori nasjonalpark.» 2021 side 14 -15.

⁴⁴ Vandring- eller klatreled tilrettelagt med faste jerntrinn

⁴⁵ Oslo Economics, Sørensen og Nord Universitet, «Brukerundersøkelse i Lofotodden nasjonalpark sommeren.» 2019 side 7.

Kilder og referanser

Asplan Viak og Mimir as. 2022. *Kunnskapsgrunnlag. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet. På oppdrag for Rogaland fylkeskommune.* Hentet fra: <https://lysefjorden365.com/wp-content/uploads/2023/05/Kunnskapsgrunnlag-justert-23.02.2023-evaluering-av-gjeldende-plan.pdf>

Europark Federation.u.å. "The largest Network of European Protected Areas." Hentet fra: [Home - EUROPARC Federation](#)

Miljødirektoratet. 2016. *Veileder M-481. Opprettelse av verneområder etter naturmangfoldloven.* Hentet fra: [M481.pdf \(miljødirektoratet.no\)](#)

Miljødirektoratet. 2021. «Bevaring av verdifull natur. Anbefalinger og vurderinger av foreslåtte områder i kategori Nasjonalpark.» Hentet fra: [Bevaring av verdifull natur - Miljødirektoratet \(miljødirektoratet.no\)](#)

Miljødirektoratet. U.å. «Hva er besøksforvaltning. Veileder for besøksforvaltning i mye besøkte naturområder». Hentet fra: [Hva er besøksforvaltning? - Miljødirektoratet \(miljødirektoratet.no\)](#)

Miljødirektoratet. U.å. «Nasjonale turiststier.» Hentet fra: [Nasjonale turiststier - Miljødirektoratet](#)

Miljødirektoratet. U.å. «Norges verneområder.» Hentet fra: [Norges verneområder - Miljødirektoratet](#)

Nordland fylkeskommune. 2023. *Besøksforvaltning – hvorfor og hvordan? Et informasjonsskriv fra Nordland fylkeskommune om hvordan kommuner kan håndtere reiselivsutvikling.*

Norske Parker – levende landskap. u.å. Hentet fra: [Norske Parker - levende landskap](#)

Nærings- og fiskeridepartementet (NFD). 2021. *Nasjonal reiselivsstrategi 2030. Sterke inntrykk med små avtrykk.* Gjennomført ved Innovasjon Norge på oppdrag for NFD. Tilgjengelig fra: <https://business.visitnorway.com/no/strategi-for-norsk-reiseliv/>

Nærings- og fiskeridepartementet (NFD). 2023. *Leve og oppleve. Reisemål for en bærekraftig fremtid.* NOU 2023:10. Oslo: Departementets sikkerhets- og serviceorganisasjon. Teknisk redaksjon. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-10/id2968657/?ch=18>

Nærings- og fiskeridepartementet (NFD). 2024. *Veikart for reiselivsnæringen*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/64f9d2179b3a41a6b208c33008cab78c/nfd_veikart_reiseliv_web.pdf

OECD. 2021. *Tourism Papers. Managing tourism development for sustainable and inclusive recovery*. Hentet fra: [Managing tourism development for sustainable and inclusive recovery | en | OECD](#)

Oslo Economics og Sørensen, Ole Jakob ved Nord Universitet. 2019. *Brukerundersøkelse i Lofotodden nasjonalpark sommeren 2019*. Gjennomført på vegne av Lofotodden nasjonalparkstyre.

Riksantikvaren. U.å. «Kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.» Hentet fra: [Microsoft Word - Rev. Informasjonsark BokmÅ 24.02.23 \(unit.no\)](#)

Rogaland fylkeskommune. 2024. «Forslag til mål og strategier. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.» Status per 7. april 2024. Arbeidsversjon, endringer / justeringer må forventes.

Rogaland fylkeskommune. 2024. «Internt arbeidsdokument: Forslag til mål og strategier. Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet.» Status 7. april 2024

Rogaland fylkeskommune. 2024. «Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet». (temaside med fremdriftsplan, gjeldende regionalplan, samt andre saker og dokumenter). Hentet fra: [Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet - Rogaland fylkeskommune \(rogfk.no\)](#)

Rogaland fylkeskommune. *Regional plan for Preikestolen og Lysefjordområdet. Planprogram*. Hentet fra: [Regionalplan for Preikestolen og Lysefjordområdet - Rogaland fylkeskommune \(rogfk.no\)](#)

Stokke, Knut Bjørn., Lykkja, Hanne., Hansen, Ann-Heidi., Haukeland, Jan Vidar., Saglie, Inger Lise og Clementsen, Morten. 2023. Bærekraftig og bruksretta besøksforvaltning - erfaringer fra kommunal planlegging i Nordland.» *Plan 4. 2023. Planskapte verdier. Vår bit av kaken*. Side 38-47. 20.12.2023. <https://doi.org/10.18261/plan.55.4.9>

Visit Norway. U.å. «Merket for bærekraftig reisemål v/Innovasjon Norge.» Hentet fra: <https://www.visitnorway.no/planlegg-reisen/gronn-norgesferie/barekraftig-reiseliv/>

World Travel & Tourism Council. 2024. *Economic impact 2024. Factsheet*. Hentet fra: <https://researchhub.wttc.org/factsheets/norway>

Foto: Daniel Møller / Ut i Sandnes / Region Stavanger.
Barn på tur i Flørli trappene.

asplan
vick

MIMIR
Rådgivere for reiselivet i over 25 år

© Mimir AS
Storgata 333256 Larvik
www.mimir.no

VI STØTTER
 Redd Barna